

Hatay'da Kadın Kooperatiflerinin Sürdürülebilirliği Açısından Üniversite ve Belediye İş Birliğine Dayalı Bir Model Önerisi

A Model Proposal Based on University and Municipality Collaboration for the Sustainability of Women's Cooperatives in Hatay

Halil İbrahim ÇELEBİ¹ , Zehra GÜNGÖRDÜ²

öz

Kadın girişimi kooperatiflerinin sürdürülebilirliği, sadece ekonomik performans odaklı değil, çok paydaşlı, kurumsal temele dayalı bir iş birliğini de gerektirmektedir. Bu bağlamda bu çalışma, kadın kooperatiflerinin sürdürülebilir olabilmesi için yerel aktörler olan belediye ve üniversitelerle kurumsal bütüncül bir iş birliği model önerisi ortaya koymayı amaçlamaktadır. Kuramsal çerçevesini kooperatifçilik ve özelde kadın kooperatifçiliği, yerel kalkınma odaklı çok paydaşlı yönetim uygulamalarının oluşturduğu bu çalışmada, nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Çalışmada, Hatay'da faaliyet gösteren 20 kadın kooperatifi temsilcisi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi'nin ilgili birim temsilcileri ve akademisyenlerinden oluşan 6 ve Hatay Büyükşehir Belediyesi ilgili birim temsilcilerinden 4 kişi olmak üzere toplamda 30 kişi ile yarı yapılandırılmış sorular yöneltilerek görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen bulgular içerik analizi ile tematik kodlar oluşturularak yorumlanmıştır. Araştırmanın temel bulguları olan iş birliği eksiklikleri, pazarlama ve markalaşma sorunları, üretim mekânları ve üretim alt yapısına ilişkin eksiklikler, finansal bilgi eksikliği ve teknik alt yapı eksiklikleri kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliği açısından temel sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle iş birliğinin zayıflığı, aynı zamanda diğer sorun alanlarının derinleşmesine neden olan etkiler yaratmaktadır. Elde edilen bulgular neticesinde üniversitelerin teknik bilgi desteği, eğitim danışmanlık hizmeti ve laboratuvar analiz hizmeti kapasitesi açısından; Hatay Büyükşehir Belediyesi'nin ise üretim ve satış, mekânsal destek sağlama, ham madde tedariki ve özellikle pazarlama ve yerel aktörlere/ağlara erişim noktasında aracı olabilme potansiyeli taşıdığı görülmektedir. Fakat bulgular, söz konusu aktörlerle iş birliklerinin parçalı, sınırlı ve kurumsal bir temele dayalı olmadığını göstermektedir. Sonuç olarak, kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliği açısından öncelikli olarak kurumsallaşmış, protokole dayalı iş birliği modeline ihtiyaç duyulmaktadır. Kadın kooperatifleri, üniversite ve belediye üçgeninde geliştirilecek bir iş birliği modelinin kadın kooperatiflerinin kurumsallaşabilmesi, ekonomik dayanıklılığı ve böylece yerel kalkınmaya etkisinin artacağı iddiası, elde edilen sonuçlar üzerinden bir model önerisi ortaya koyularak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: yerel kalkınma, ekonomik dayanıklılık, kurumsallaşma, çok paydaşlı yönetim, üretim ekosistemi, kapasite geliştirme, hatay kadın kooperatifleri

ABSTRACT

The sustainability of women's entrepreneurship cooperatives is not focused solely on economic performance; it also requires a multi-stakeholder collaboration grounded on an institutional basis. In this context, this study aims to put forward a holistic institutional collaboration model proposal with local actors, namely municipalities and universities, so that women's cooperatives can be sustainable. In this study, whose theoretical framework is formed by cooperativism and, specifically, women's cooperativism, together with local development-oriented multi-stakeholder governance practices, the qualitative research method has been preferred. In the study, interviews were conducted with a total of 30 participants—comprising representatives of 20 women's cooperatives operating in Hatay, 6 representatives and academicians from the relevant units of Hatay Mustafa Kemal University, and 4 representatives from the relevant units of Hatay Metropolitan Municipality—by using semi-structured interview questions. The obtained findings were interpreted by forming thematic codes through content analysis. The main findings of the research —deficiencies in collaboration, marketing and branding problems, deficiencies regarding production spaces and production infrastructure, lack of financial knowledge, and technical infrastructure

¹ Corresponding Author: Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, hiclebi@mku.edu.tr, ORCID: [0000-0001-9248-7423](https://orcid.org/0000-0001-9248-7423)

² Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, zgungordu@mku.edu.tr, ORCID: [0000-0003-1781-4652](https://orcid.org/0000-0003-1781-4652)

deficiencies— emerge as the fundamental problems with respect to the sustainability of women's cooperatives. In particular, the weakness of collaboration simultaneously generates effects that cause the deepening of the other problem areas. In light of the findings obtained, it is seen that universities carry potential in terms of technical knowledge support, training and consultancy services, and laboratory analysis service capacity; and that Hatay Metropolitan Municipality carries the potential of being an intermediary at the point of production and sales, provision of spatial support, raw material supply, and especially marketing and access to local actors/networks. However, the findings show that collaborations with the actors in question are fragmented, limited, and not based on an institutional foundation. As a result, in terms of the sustainability of women's cooperatives, an institutionalized, protocol-based collaboration model is primarily needed. The claim that a collaboration model to be developed within the triangle of women's cooperatives, universities, and municipalities will enable women's cooperatives to become institutionalized, strengthen their economic resilience, and thereby increase their impact on local development is evaluated by putting forward a model proposal based on the obtained results.

Keywords: local development, economic resilience, institutionalization, multi-stakeholder governance, production ecosystem, capacity building, women's cooperatives in hatay

GİRİŞ

Kadın kooperatiflerinin özellikle Hatay gibi deprem felaketini yaşamış kırılgan bölgelerde sürdürülebilirliği sadece ekonomik boyutuyla ele alınmamalıdır. Kadınların toplumsal dayanıklılığı, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve üretim ve istihdam sağlayıcı boyutlarıyla yerel kalkınmaya katkısı düşünüldüğünde kadın kooperatifleri oldukça önemli bir örgütlenme modeli seçeneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir kadın kooperatifi üreticisinin “*üretim yerimiz olmasaydı kooperatifi kapatacaktık*” (K5) ifadesi kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirlik açısından ne kadar kırılgan bir zeminde olduklarını göstermektedir.

Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş merkezli iki büyük deprem, Hatay'ın da aralarında bulunduğu on bir ili doğrudan etkilemiş; Hatay, can kayıpları, yapı stokunun tahribatı ve ekonomik altyapının çöküşü bakımından afetten en ağır biçimde etkilenen iller arasında yer almıştır. Konut ve iş yerlerinin yıkımı, üretim mekânlarının kullanılamaz hâle gelmesi ve nüfusun önemli bir bölümünün yer değiştirmesi, kentin sosyoekonomik dokusunu derinden sarsmıştır. Söz konusu tahribat, kadınlar açısından ayrıca ağırlaşan sonuçlar doğurmuştur; zira afet koşulları, bakım yükünün artması, gelir kaynaklarının yitirilmesi ve kadınların kamusal alandan çekilmesi gibi süreçler aracılığıyla toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini derinleştirici bir etki yaratmaktadır. Bu bağlamda Hatay, kadın emeğinin örgütlenmesi ve kadınların ekonomik hayata yeniden katılımı açısından kadın kooperatiflerinin taşıdığı önemin en görünür hâle geldiği kritik bir örnek niteliği taşımaktadır. Bir yandan afet; kooperatiflerin üretim altyapısını, mekânsal olanaklarını ve pazar bağlantılarını zayıflatarak sürdürülebilirliklerini doğrudan tehdit etmekte, diğer yandan bu kooperatifler yerel kalkınmanın yeniden tesisi, kadın istihdamının canlandırılması ve toplumsal dayanıklılığın güçlendirilmesi bakımından afet sonrası toparlanma sürecinin kilit aktörleri arasında öne çıkmaktadır. Dolayısıyla çalışmanın odağını Hatay'a yönelten temel etken, kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliği sorununun bu kentte hem en kırılgan hem de en belirleyici biçimde açığa çıkmasıdır.

Kooperatifçilik, ortak bir amaç doğrultusunda ekonomik ve sosyal ihtiyaçların iş birliği ve dayanışma temelinde karşılanmasını amaçlayan (Müftüoğlu ve Aydos, 2001: 11-12), sermaye şirketinden farklı özelliklere sahip demokratik yönetim, eşit oy hakkı, gönüllülük ve ortak fayda gibi temel ilkeler üzerine kurulu bir işletme modeli olarak tanımlanmaktadır (Kanyılmaz, 2010: 21).

Kadın kooperatifleri ise kooperatif yapıların toplumsal cinsiyet açısından biçim ve içerik kazanmış, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin azaltılması ve kadınların kurumsal yapı üzerinden karar alma süreçlerine katılımını güçlendirme, kolektif kimlik inşası ve sosyal sermaye yaratma gibi amaçlarla oluşturulmuş bir kooperatif türüdür (Yıldırım ve Şenkal, 2025: 875; Theeuwens vd. 2021; Bastida vd, 2020).

Türkiye’de kadın kooperatiflerinin ortaya çıkışı ve gelişimi 1999 depremi sonrasına denk gelmektedir. Deprem sonrası ortaya çıkan ekonomik ve sosyopsikolojik sorunların çözümünde bir ihtiyaç olarak kadın kooperatif modelleri yaygınlaşmaya başlamışlardır (KEİG, 2018:5). Günümüze geldiğimizde

kooperatifçiliğin bir bütün olarak kapsamının genişlediği görülmekte, böylece kadın kooperatifleri de coğrafi işaretli yöresel gıda üretiminden hizmet sektörüne, tiyatro, proje danışmanlığı, fikrî mülkiyet hakları, temizlik ve yaşlı bakım hizmeti, kuaförlük, kadın ve çocuk bakım merkezleri gibi geniş bir alanda faaliyet gösteren kadın emeği örgütlenmeleri olarak oldukça yaygınlaşmışlardır (Adar vd., 2023: 1178-1180; Arslan ve Güler, 2025: 286). Kadın kooperatiflerinin güncel sayısına ilişkin veriler, Ticaret Bakanlığı tarafından yayımlanan resmî kooperatif bültenlerinden alınmış olup Ticaret Bakanlığı'nın Eylül 2024 Bülteni'nde kadın kooperatifleri sayısının 1178 olduğu ve bu sayının artarak devam ettiği görülmektedir (Ticaret Bakanlığı, 2024). Yine Ticaret Bakanlığı'nın Ocak 2026 Kooperatif Bülteni'nde kadın girişimi kooperatiflerinin bakanlığa bağlı kooperatifler içerisinde en çok kurulan kooperatif türü (Ocak ayı için 11 kooperatif) olduğu karşımıza çıkmaktadır (Ticaret Bakanlığı, 2026).

Çalışmanın ana odağını oluşturan kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliği konusuna ilişkin literatürde daha çok sürdürülebilirlik ekonomik devamlılık ilişkisine dair çalışmalara rastlanmaktadır. Ancak sürdürülebilirlik sadece ekonomik yeterlilik kriteriyle sınırlı olmayan, üretim alt yapısı standartları oluşturulmuş kaliteli ve marka temelli üretim, pazarlama ağlarına erişim imkânı ve esasında tüm bunların sürdürülebilirliği açısından kurumsal iş birliğine dayalı bir yönetim kapasitesi geliştirebilmek şeklinde çok boyutlu unsurları eş zamanlı içeren bir kavram olarak ele alınmalıdır.

Kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliği bağlamında iş birliği model ve uygulamalarının parçalı şekilde olduğu görülmektedir. Bu bağlamda belediye kooperatif ilişkisi bağlamında birçok belediye alım sözleşmeli üretim, üretim yeri ve pazarlama imkânı sağlama ve teknik destek konusunda kooperatiflerin devamlılığı açısından önemli faaliyetler gerçekleştirmektedir (Yalçın, 2022: 11).

Yine çapa kurumlar olarak adlandırılan hastane, belediye ve diğer kamu kurumlarının yerel ekonomik aktörlerle kurduğu ekonomik iş birliğinin güzel bir örneği olan Preston Modeli uygulamaları topluluk temelli yerel aktörlerin kalkınması açısından önemli etkiler ortaya koymuştur (Cannon ve Thorpe, 2020). Ayrıca Türkiye bağlamında yapılan kapsamlı bir çalışma, belediye kooperatif iş birliklerinin, kadınların kamusal alanda görünürlüğünü arttıran sonuçlar ortaya koyduğunu İzmir örneğinde saha verilerine dayanarak göstermektedir (Genç, 2024).

Üniversitelerin yerel kalkınmadaki rolünün kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliğine dolaylı etkileri dikkat çekicidir. Baktığımızda üniversitelerin bilgi üretim kapasiteleri, teknoloji transferleri, girişimcilik ekosistemlerinin desteklenmesi ve insan sermayesinin geliştirilmesi noktasında önemli yerel aktörler olduğu yapılan çalışmalarda vurgulanmaktadır (Wagner vd., 2021; Radko vd., 2023).

Ancak yapılan çalışmalar incelendiğinde literatürde üç temel boşluk alanının olduğu görülmektedir:

- 1) Kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliği açısından kapsamlı bir şekilde ağlar ve kurumları içeren çok boyutlu bir yönetim sistemi bulunmamaktadır.
- 2) Belediye kooperatifler/kadın kooperatifleri iş birliğine dayalı çalışmalar olmakla birlikte üniversite boyutunu da içeren bir üçlü yapı iş birliği bulunmamaktadır.
- 3) Üniversite kadın kooperatifi etkileşimi, iş birliğini doğrudan konu alan sistematik olarak geliştirilmiş bir model önerisi bulunmamaktadır.

Mevcut çalışmalarda kadın kooperatifleri ile bütüncül bir iş birliği ortaya koyulamaması nedeniyle "Hatay'da faaliyet gösteren kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliği belediye ve üniversitelerle birlikte geliştirilebilecek iş birliği modeli ile nasıl güçlendirilebilir?" temel sorusuna cevap arayarak literatürdeki boşluk doldurulmaya çalışılmıştır. Araştırmanın temel sorusuna bağlı olarak, a) kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliği açısından temel yapısal sorunların neler olduğu, b) bu sorunların çözümüne ilişkin Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi ve Hatay Büyükşehir Belediyesi hangi kurumsal kapasite ve politika araçlarına sahip ve c) üçlü bir iş birliği şeklinde düşünülen model hangi ilkeler çerçevesinde içerik kazanacaktır, alt sorularına da cevap verilmektedir.

Çalışmanın amacı, kadın kooperatiflerinin Hatay örneğinde sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik belediye-üniversite-kadın kooperatifleri ekseninde bütüncül ve kurumsal iş birliğine dayalı bir model önerisi geliştirmektir. Çalışma kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliğinin geçici, kurumsal olmayan desteklerden ziyade söz konusu aktörler/yapılar arası süreklilik arz eden bir protokole dayalı, yönetim değişikliklerinden etkilenmeyen bir iş birliği mekanizması mümkün olabileceği iddiası taşımaktadır.

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup her üç kurum için ayrı ayrı oluşturulmuş yarı yapılandırılmış görüşme soruları aracılığıyla veriler toplanmış, içerik analizi ile tematik kodlamalar kullanılarak sınıflandırılmış ve elde edilen bulguların yorumlanması gerçekleştirilmiştir. Model önerisi böylece sadece kuramsal bir çerçeveye dayalı değil, saha verileri ile elde edilmiş bulgulara göre de içerik kazanması açısından önemlidir.

1. Kavramsal Çerçeve ve Literatür Taraması

1.1. Kooperatifçilik ve Ticaret Bakanlığına Bağlı Kadın Kooperatifleri

Köken itibarıyla latince “cooperatio” olan ve Fransızca’daki “cooéperer” kelimesi ile içerik kazanmış olan kooperatif kelimesi ortak bir amaç doğrultusunda iş birliği etmek olarak ifade edilmektedir. (Müftüoğlu ve Aydos, 2001: 11). Başka bir ifade ile kooperatifçilik, bireysel olarak karşılanamayacak ekonomik ve sosyal ihtiyaçların ortaklaşa bir biçimde karşılanması amacıyla gönüllülük esasına dayalı bir araya gelinen bir örgütlenme modelidir. Söz konusu model kâr amaçlı bir yapılanmadan ziyade iş bölümüne dayalı oluşan ekonomik değerin adil paylaşımı, demokratik yönetim, ortak fayda ve dayanışma ilkeleriyle klasik işletme modellerinden ayrı bir yerde durmaktadır (Kanyılmaz, 2010: 21).

Kadın kooperatifleri, gerek toplumsal cinsiyet eşitsizliğini azaltmaya yönelik sosyal, gerekse kadın istihdamı sorununa bir çözüm arayışı temelli ekonomik etkilerle ortaya çıkan bir örgütlenme modelidir (Yıldırım ve Şenkal, 2025: 875). Literatürde kadın kooperatiflerinin ekonomik hayata katılım sağlayan yönü yanında, kadının sosyal alanda, sürdürülebilir ekonomik kararlara katılım (Theeuwens vd., 2021), ekonomik krizlere karşı kadın girişimciliğinin desteklenmesi (Bastida, M. vd., 2020), çok boyutlu sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilebilmesi (Ortuño, M. vd., 2022) amacıyla tercih edilen, içeriklendirilen örgütlenme modelleri olduğu görülmektedir.

Son zamanlarda kadın kooperatifleri neoliberal girişimcilik anlayışının yaratmış olduğu sorunlara karşı oluşabilecek olan riskin, emek ve sermayenin ortaklaşa paylaşıldığı bir girişimcilik modeli olarak tercih edilmektedir. Böylece dezavantajlı durumda olan kadınların bir araya gelebileceği sürdürülebilir bir girişimcilik faaliyeti ortaya çıkmaktadır (Kurtege-Sefer, 2024: 99-100).

Türkiye’de kadın kooperatifi modeli ilk olarak 1999 Depremi sonrası oluşan, ekonomik, sosyopsikolojik sorunların çözümü amacıyla 2001 yılında Kocaeli’nde kurulmuştur (KEİG, 2018: 5). Hemen sonrasında İzmir bölgesi kırsal alanda 2003 yılında 103 üye ile kurulmuş olan kadın kooperatifi süt toplama faaliyeti ile kadınlar için önemli gelir alanı oluşturmuştur (Gümüsoğlu, 2012: 39).

Türkiye’de daha çok işletme kooperatifi olarak kurulmuş olan kadın kooperatifleri coğrafi işaretli yöresel ürünlerin üretilmesinden, yöresel yemek işletmeciliğine, kuaförlük hizmetinden, el ve sahne sanatları, temizlik, kadın ve çocuk bakım merkezi, sosyal ve sanatsal destek faaliyetleri gibi çok çeşitli alanlarda faaliyet göstermektedirler (Arslan ve Güler, 2025: 286). Ticaret Bakanlığı Koop-Bis (Kooperatif Bilgi Sistemi) verilerine göre 4 kadın kooperatifi üst birliği içerisinde örgütlenmiş 1178 kadın kooperatifi bulunmaktadır (Ticaret Bakanlığı, 2024: 5).

1.2. Kadın Kooperatiflerinin Sürdürülebilirliği İçin Yerel Paydaş İş birliği

Kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliği, yalnızca üretim kapasitesi ya da üretilen ürünlerin piyasaya erişimi üzerinden açıklanamayacak kadar çok boyutlu bir meseledir. Kooperatiflerin uzun vadeli

varlığını belirleyen temel unsurlardan biri, yerel yönetim ekosistemi içinde kurabildikleri ilişkilerin niteliği ve sürekliliğidir. Bu açıdan kadın kooperatifleri, piyasa aktörü olmanın ötesinde, yerel kalkınma, toplumsal cinsiyet eşitliği, dayanışma ekonomisi ve topluluk refahı arasında köprü kuran ara kurumlar olarak değerlendirilebilir. Ancak bu ara kurumsal konum, kooperatifleri aynı zamanda yerel yönetimler, üniversiteler, kamu kurumları ve sivil toplum aktörleriyle kurulan çok aktörlü iş birliklerine bağımlı hâle getirmektedir.

Bu bağlamda belediyelerle geliştirilen iş birlikleri, kadın kooperatiflerinin yalnızca görünürlüğüne artıran destek mekanizmaları olarak değil, aynı zamanda yerel ekonomik döngülere eklemlenmelerini sağlayan kurumsal kapasite alanları olarak okunmalıdır. Belediyelerin ham madde temini, satış ve pazarlama kanalları oluşturma, fuar ve tanıtım organizasyonları düzenleme, alım garantili üretim modelleri geliştirme ve yerel politika üretme kapasitesi, kadın kooperatiflerinin kırılgan piyasa koşulları karşısında daha dirençli hâle gelmesine katkı sunmaktadır. Benzer biçimde üniversitelerle kurulan ilişkiler, kooperatiflerin bilgi temelli gelişimini, ürün standardizasyonunu, markalaşma kapasitesini, finansal okuryazarlığını ve kurumsal öğrenme süreçlerini güçlendirebilecek önemli bir potansiyel taşımaktadır. Dolayısıyla kadın kooperatifleri açısından paydaş iş birlikleri, tamamlayıcı bir destek unsuru olmaktan ziyade, sürdürülebilirliğin kurucu bileşenlerinden biri olarak değerlendirilmelidir.

Uluslararası literatürde farklı kooperatif türleri ve yerel kalkınma modelleri üzerinden geliştirilen tartışmalar da bu değerlendirmeyi desteklemektedir. Meister vd. (2020), Almanya ve İsviçre'deki enerji kooperatifleri örneğinde belediyelerin proje geliştirme, üretim ve satış süreçlerinde oynadığı rolün kooperatiflerin kurumsal kapasitesini güçlendirdiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgu, belediye-kooperatif ilişkisinin yalnızca sosyal destek veya yerel dayanışma düzeyinde değil, aynı zamanda ekonomik sürdürülebilirlik ve kurumsal ölçeklenme düzeyinde de işlevsel olduğunu göstermektedir. Charnley vd. (2024) ise pandemi sonrası dönemde kamu, özel sektör ve üçüncü sektör arasında kurulan iş birliklerinin sürdürülebilirlik, refah ve eşitlik temelli topluluk zenginliği üretimi açısından merkezi bir önem taşıdığını belirtmektedir. Bu yaklaşım, kooperatifleri tekil ekonomik girişimler olarak değil, yerel refah rejimlerinin parçası olan kolektif aktörler olarak konumlandırmaktadır.

Benzer biçimde Preston Modeli üzerine yapılan tartışmalar, yerel kamu kurumlarının satın alma gücü, kaynak yönlendirme kapasitesi ve kurumsal öncelikleri aracılığıyla kooperatifleşmeyi destekleyebileceğini göstermektedir. Cannon ve Thorpe (2020), Preston Modeli'nin kamu kaynaklarının yerel ekonomide tutulması ve kooperatiflerin sürdürülebilirliğinin desteklenmesi açısından çok paydaşlı bir yerel kalkınma modeli sunduğunu vurgulamaktadır. Türkiye bağlamında ise Genç'in (2024) Kadıköy Belediyesi ve Potlaç Kadın Kooperatifi ilişkisine odaklanan çalışması, belediye-kooperatif iş birliğinin kadınların yalnızca ekonomik üretim süreçlerine değil, aynı zamanda kamusal görünürlük ve yerel karar alma süreçlerine katılımına da katkı sağladığını ortaya koymaktadır.

Bu çalışmanın önerdiği belediye-üniversite-kadın kooperatifi iş birliği modeli, birbirinden özerk aktörlerin ortak bir amaç etrafında sürekli ve kurumsallaşmış bir eş güdüm geliştirmesini gerektirdiğinden, temelde bir kolektif eylem ve ortak kaynak yönetimi sorununa işaret etmektedir. Elinor Ostrom'un ortak havuz kaynakları (common-pool resources) kuramı, bu tür çok aktörlü iş birliklerinin hangi kurumsal koşullar altında sürdürülebilir hâle geldiğini açıklamak bakımından güçlü bir zemin sunmaktadır. Ostrom (1990), rekabetçi piyasa ya da merkezî devlet müdahalesinin ötesinde, aktörlerin kendi aralarında geliştirdikleri kurallar ve öz-yönetim düzenekleri aracılığıyla ortak kaynakların uzun vadede sürdürülebilir biçimde yönetilebileceğini göstermiş; bunun için net biçimde tanımlanmış sınırlar, kolektif karar alma mekanizmaları, izleme, aşamalı yaptırımlar, düşük maliyetli uyuşmazlık çözüm süreçleri ve iç içe geçmiş (nested) örgütlenme gibi tasarım ilkelerini ortaya koymuştur. Bu ilkeler, kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliğindeki temel sorunun neden yalnızca kaynak yetersizliği değil, aynı zamanda aktörler arası eş güdüm ve kurallılık eksikliği olduğunu

kuramsal olarak açıklamakta; çalışmanın "geçici ve kurumsal olmayan desteklerden ziyade protokole dayalı, süreklilik arz eden bir iş birliği" argümanına doğrudan bir temel sağlamaktadır.

Modelin aktör yapısı ise inovasyon ve bilgi temelli kalkınma literatüründe geliştirilen Helix yaklaşımlarıyla kavramsallaştırılabilir. Etzkowitz ve Leydesdorff'un (2000) Üçlü Sarmal (Triple Helix) modeli, üniversite–sanayi–devlet ilişkilerinin bilgi temelli ekonomik kalkınmanın itici gücü olduğunu; bu üç kürenin işlevlerinin kısmen örtüşüp birbirini beslediği etkileşimli bir yapının yenilik kapasitesini artırdığını ileri sürmektedir. Carayannis ve Campbell (2009) bu modeli, sivil toplumu ve topluluk temelli aktörleri dördüncü sarmal olarak ekleyen Dörtlü Sarmal (Quadruple Helix) yaklaşımıyla genişletmiştir. Bu çalışmada önerilen üçgen, klasik üçlü sarmalın bir uyarlaması olarak okunabilir: Üniversite bilgi üretimi ve teknik kapasiteyi, belediye kamusal kaynak yönlendirme ve düzenleyici kapasiteyi temsil ederken; kadın kooperatifleri, dörtlü sarmalın işaret ettiği sivil toplum/topluluk aktörü konumunda, yerel bilgiyi ve kolektif kadın emeğini sisteme taşıyan bileşen olarak yer almaktadır. Böylece model, yalnızca ampirik bir iş birliği önerisi olmaktan çıkıp, bilgi temelli yerel kalkınmanın kurumsal mimarisine ilişkin yerleşik bir kuramsal geleneğe yaslanmaktadır.

Bu iki kuramsal eksen, çok paydaşlı yönetim (multi-stakeholder governance) kavramı altında birleşmektedir. Ostrom'un kolektif eylem perspektifi iş birliğinin "nasıl kurumsallaşacağını" ve sürdürülebilir kalacağını açıklarken; Helix yaklaşımları "hangi aktörlerin, hangi işlevlerle" bu yapıya katılacağını çerçevelemektedir. Dolayısıyla önerilen belediye–üniversite–kadın kooperatifi modeli, kurallara ve protokole dayalı bir öz-yönetişim düzeneği (Ostrom) ile bilgi temelli kalkınmanın aktör kompozisyonunu (Helix) birleştiren, çok paydaşlı bir yerel yönetim yapısı olarak kuramsal temele oturtulmaktadır.

Bu çalışmalar birlikte değerlendirildiğinde, kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliği meselesinin yalnızca kooperatif içi örgütlenme kapasitesi ya da ürün-pazar ilişkisi ile sınırlı olmadığı görülmektedir. Aksine, sürdürülebilirlik; yerel yönetimlerin kaynak tahsis kapasitesi, üniversitelerin bilgi üretimi, kamu kurumlarının düzenleyici ve destekleyici rolü, sivil toplumun ağ kurma becerisi ve kooperatiflerin bu aktörlerle kurduğu karşılıklı öğrenme ilişkileri üzerinden şekillenmektedir. Bu nedenle kadın kooperatiflerinin dayanıklılığı, çok aktörlü yerel yönetim yapıları içinde ele alınmalı; belediye, üniversite ve diğer kurumsal paydaşlarla kurulan iş birlikleri ise geçici proje destekleri olarak değil, kooperatiflerin uzun vadeli kurumsallaşmasının ve yerel kalkınmaya eklemlenmesinin temel mekanizmaları olarak değerlendirilmelidir.

Türkiye bağlamında kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliği, giderek artan biçimde yerel yönetimlerin sosyal politika, yerel kalkınma ve dayanışma ekonomisi gündemleriyle kesişmektedir. Bu kesişim, belediyelerin kooperatifleri yalnızca dışarıdan destekleyen kurumlar olmaktan çıkarak, kimi örneklerde doğrudan kooperatifleşme süreçlerinin kurucu ya da kolaylaştırıcı aktörleri hâline gelmesiyle daha görünür olmuştur. İzmir Büyükşehir Belediyesi ile Tunceli Merkez ve Ovacık belediyelerinde gözlenen kooperatif belediyecilik uygulamaları; Çanakkale, İstanbul ve Ankara Büyükşehir Belediyeleri'nin kooperatiflere yönelik destek programlarıyla birlikte değerlendirildiğinde, Türkiye'de belediye-kooperatif ilişkisinin giderek çeşitlenen ve kurumsallaşan bir yerel yönetim pratiğine dönüştüğü görülmektedir (Yalçın, 2022: 11). Bu dönüşüm, kooperatifçiliğin yalnızca üretici grupların ekonomik dayanışma biçimi olarak değil, aynı zamanda belediyelerin yerel refah, istihdam, kırsal kalkınma, toplumsal cinsiyet eşitliği ve sosyal içerme politikalarıyla ilişkilendirilen stratejik bir araç olarak ele alındığını göstermektedir.

Belediye desteklerinin kadın kooperatifleri açısından önemi, özellikle kadınların ekonomik kırılganlıklarının azaltılması, yerel istihdam olanaklarının geliştirilmesi ve üretim süreçlerinin piyasa ile daha güvenli biçimde ilişkilendirilmesi noktasında belirginleşmektedir. Karayünlü'nün (2025) Mersin Büyükşehir Belediyesi örneğine odaklanan çalışması, belediye desteklerinin kadınların ekonomi

temelli sorunlarını hafifletme ve kadın istihdamı yaratma bakımından somut sonuçlar üretebildiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgu, belediyelerin kadın kooperatifleriyle kurduğu ilişkinin yalnızca aynı yardım, mekân tahsisı ya da tanıtım desteği gibi sınırlı katkılarla açıklanamayacağını; aksine, yerel ölçekte kadın emeğinin görünürlük kazanması, üretimin örgütlenmesi ve pazara erişimin kolaylaştırılması bakımından yapısal bir işleve sahip olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmanın Hatay saha bulguları da söz konusu tartışmayı desteklemektedir. Araştırma kapsamında incelenen kadın kooperatifleri arasında doğrudan belediye ortaklığı ya da belediye desteği ile kurulan örneklerin bulunması (K8, K11, K18, K20), yerel yönetim desteğinin kooperatiflerin kuruluş ve devamlılık süreçlerinde belirleyici olabildiğini göstermektedir. Daha önemlisi, bu kooperatiflerin ham madde tedariği, pazarlama ve satış gibi sürdürülebilirliği doğrudan etkileyen alanlarda diğer kooperatiflere kıyasla daha az sorun yaşaması, belediye desteğinin kooperatif sürdürülebilirliği üzerindeki etkisini yalnızca sembolik ya da görünürlük düzeyinde değil, doğrudan operasyonel kapasite düzeyinde de tartışmayı gerekli kılmaktadır. Bu durum, yerel yönetimlerle kurulan ilişkilerin kadın kooperatifleri için geçici destek mekanizmaları değil, üretim zincirinin kritik aşamalarını güçlendiren kurumsal dayanaklar olduğunu ortaya koymaktadır.

Kadın kooperatifleri ile üniversiteler arasındaki ilişki ise literatürde doğrudan ve sistematik biçimde daha sınırlı ele alınmakla birlikte, üniversitelerin yerel ve bölgesel kalkınmadaki rolünü tartışan çalışmalar bu iş birliğinin potansiyelini dolaylı olarak görünür kılmaktadır. Üniversiteler, bilgi üretimi ve aktarımı, yenilik kapasitesi, girişimcilik becerilerinin geliştirilmesi, istihdam olanaklarının artırılması ve özellikle genç kadınların ekonomiye katılımının desteklenmesi bakımından yerel kalkınma ekosistemlerinin önemli aktörleri arasında yer almaktadır (Ayandibu, 2025). Bu çerçevede üniversite-kooperatif ilişkisi, yalnızca eğitim ya da danışmanlık desteğiyle sınırlı görülmemeli; ürün geliştirme, markalaşma, finansal okuryazarlık, dijital pazarlama, kalite standardizasyonu, sosyal etki ölçümü ve kurumsal kapasite geliştirme gibi alanlarda kooperatiflerin bilgi temelli dönüşümünü mümkün kılacak stratejik bir iş birliği alanı olarak değerlendirilmelidir.

Bu değerlendirme, üniversitelerin yerel ekonomik sistemlerle kurduğu ilişkileri inceleyen daha geniş literatürle de uyumludur. Radko vd. (2023), İngiltere'deki 139 üniversiteye ilişkin veriler üzerinden üniversitelerin paydaş iş birlikleri yoluyla yerel ekonomik sistemlerle nasıl etkileşim kurduğunu tartışmaktadır. Wagner vd. (2021) ise Almanya'daki üniversitelerin eğitim-öğretim işlevinin ötesinde, yerel girişimci ekosistemleri güçlendiren bilginin üretimi ve yayılımında kritik aktörler olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde Burbidge ve Marrison (2021), üniversite-sanayi-devlet ortaklığının yerel kalkınma süreçlerinde bilgi yayılımı, politika üretimi ve yenilikçi projelerin geliştirilmesi açısından önemini vurgulamaktadır. Türkiye bağlamında Çelik'in (2019) İzmir örneği üzerinden ortaya koyduğu bulgular da üniversite-kalkınma iş birliklerinin yalnızca ekonomik sonuçlar üretmediğini, aynı zamanda sosyal ağların güçlenmesine de katkı sunduğunu göstermektedir.

Ancak üniversiteler, belediyeler, ticaret odaları ve diğer yerel aktörler tarafından geliştirilen destek mekanizmalarının varlığı tek başına yeterli değildir. Şen ve Çolak'ın (2025) Balıkesir'de kadın girişimciliğine yönelik yerel destek mekanizmalarını inceleyen çalışması, eğitim programları, destek faaliyetleri ve kooperatifçilik girişimlerinin mevcut olmasına rağmen, kurumsal eş güdüm eksikliğinin bu faaliyetlerin etkisini sınırladığını göstermektedir. Bu bulgu, kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliğinde asıl meselenin yalnızca destek sağlayan aktörlerin sayısı değil, bu aktörler arasında kurulan koordinasyonun niteliği olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla belediye ve üniversite iş birlikleri, birbirinden kopuk proje destekleri olarak değil, kadın kooperatiflerinin üretim, bilgi, pazar, finansman ve görünürlük ihtiyaçlarını birlikte ele alan bütünlük bir yerel yönetim modeli içinde değerlendirilmelidir.

Bu çerçevede Türkiye’de belediye-kooperatif ilişkisinin gelişen örnekleri ile üniversitelerin yerel kalkınmadaki bilgi temelli rolleri birlikte ele alındığında, kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliği için çok aktörlü, koordineli ve kurumsallaşmış iş birliği mekanizmalarının kritik önemde olduğu söylenebilir. Hatay saha bulguları da bu tartışmaya ampirik bir katkı sunmakta; belediye ortaklığı ya da desteğiyle kurulan kadın kooperatiflerinin ham madde tedariki, pazarlama ve satış gibi temel sürdürülebilirlik alanlarında daha az sorun yaşadığını göstermektedir. Bu nedenle kadın kooperatiflerinin dayanıklılığı, yalnızca kooperatiflerin iç örgütlenme becerileri ya da girişimcilik kapasiteleri üzerinden değil, aynı zamanda yerel yönetim ekosisteminin kooperatifleri ne ölçüde sürekli, eş güdümlü ve bilgi temelli biçimde destekleyebildiği üzerinden değerlendirilmelidir.

Literatür incelendiğinde kadın kooperatiflerinin ekonomik katılım, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden ele alındığı ve ayrıca sürdürülebilirliği ekonomik devamlılık ile ilişkilendiren çalışmalara rastlanmaktadır. Yerel yönetimler özellikle de belediye kooperatif ilişkisini ele alan çalışmalara fazla rastlanmakla birlikte eş zamanlı üniversiteleri de içerisine alan kurumsallaşmış bir iş birliği yaklaşımını içeren doğrudan çalışmalar bulunmamaktadır. Ayrıca üniversitelerin yerel/bölgesel kalkınmaya ilişkin katkılarını içeren geniş bir literatür bulunmaktadır. Mevcut çalışmalar kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliği açısından dolaylı olarak katkı sağlayıcı etkiler yaratmakla birlikte üniversitelerin doğrudan kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliğine yönelik etkisini ele alan çalışmaların kısıtlı olduğu görülmektedir.

Bu çalışma literatürde kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliği noktasında parçalı olarak ele alınan aktörler/ağlar arası iş birliklerini, belediye-kadın kooperatifleri-üniversite iş birliği üçgeninde bütüncül bir model önerisi ile ele alarak literatürdeki boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

2.Araştırmanın Yöntemi

2.1. Araştırmanın Deseni

Bu araştırmada, Hatay ilinde faaliyet gösteren kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirlik sorunlarını ve çözüm olanaklarını çok boyutlu bir biçimde ortaya koymak amacıyla nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Araştırma, olguların katılımcıların deneyimleri ve algıları üzerinden derinlemesine anlaşılmasına olanak tanıyan içerik analizi çerçevesinde tasarlanmıştır.

Araştırma kapsamında tercih edilen yarı yapılandırılmış görüşme soruları için üniversitenin Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’ndan 03.07.2025 tarihli etik onay izni alınmıştır.

Çalışmada Hatay Büyükşehir Belediyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi ve Hatay’da faaliyet gösteren kadın girişimi kooperatiflerine yönelik ayrı ayrı oluşturulmuş yarı yapılandırılmış görüşme soruları yöneltilmiştir.

Araştırmada kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliğine ilişkin deneyimler; kooperatif temsilcileri, yerel yönetim aktörleri ve üniversite temsilcilerinin bakış açıları üzerinden bütüncül bir yaklaşım ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Böylece araştırma, yalnızca mevcut durumu betimlemekle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda kurumsal iş birliği temelli bir model önerisinin geliştirilmesine zemin hazırlamaktadır.

2.2. Araştırma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Hatay ilinde faaliyet gösteren kadın girişimi kooperatifleri ile bu kooperatiflerle doğrudan veya dolaylı ilişkili kurumsal paydaşlar oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında üç temel paydaş grubu belirlenmiştir:

- Kadın kooperatifleri temsilcileri

- Büyükşehir Belediyesi ilgili birim temsilcileri
- Üniversite ilgili birim temsilcileri ve akademisyenler

Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemi tercih edilmiş; kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliğini çok paydaşlı bir yönetim perspektifiyle değerlendirebilmek amacıyla, kooperatiflerle doğrudan etkileşim içinde bulunan ve onların üretim, eğitim, danışmanlık ile yerel destek süreçlerinde rol üstlenen paydaşlar çalışma grubuna dâhil edilmiştir. Bu doğrultuda kadın kooperatifi temsilcileri, Büyükşehir Belediyesi'nin ilgili birimlerinde görev yapan personel ile üniversitenin ilgili birim temsilcileri ve akademisyenler seçilmiştir. Söz konusu katılımcılar, araştırma problemini farklı kurumsal bakış açılarıyla değerlendirebilecek bilgi ve deneyime sahip olmaları nedeniyle tercih edilmiş; böylece kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliğine ilişkin bütüncül ve derinlemesine veri elde edilmesi amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında toplam 30 katılımcı ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Bunların 20'si kadın kooperatifi temsilcisi, 4'ü belediye temsilcisi ve 6'sı üniversite temsilcisi ve akademisyendir.

Hatay Valiliği verilerine göre, araştırmanın yürütüldüğü dönemde il genelinde 53 aktif kadın girişimi kooperatifi bulunmaktadır (Hatay Valiliği, 2025). Ancak çalışmada, Hatay'da faaliyet gösteren kadın girişimi kooperatifi katılımcılarından elde edilen veriler belirli sayıda görüşmeden sonra tekrarlanan bir duruma dönüştüğü için tüm kooperatiflerle görüşme yapmaktan ziyade örneklem büyüklüğü 20 olarak sabitlenmiştir. Nitel araştırmalarda, esas olanın örneklem büyüklüğüne bağlı olmadan (ister bir (1) ister yüz (100) olsun) veri doyumuna ulaşmak olması nedeniyle ideal örneklem büyüklüğü temel kural olarak tekrarlanan döngüye göre belirlenmelidir (Baltacı, 2018: 262).

Mülakatlara katılan kooperatif üyelerinin eğitim düzeylerinin lise mezuniyetinden yüksek lisans derecesine kadar değiştiği tespit edilmiştir. Bu durum, araştırma kapsamında yer alan katılımcıların farklı eğitimsel arka planlardan geldiklerini ve kooperatif deneyimlerini farklı bilgi birikimleri üzerinden şekillendirdiklerini göstermektedir. Katılımcılara ait bilgiler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Kadın Kooperatifleri Katılımcı Bilgileri

No	Görüşme Yapılan Kooperatifler	Görüşme Yapılan Kişinin Mezuniyet Durumu	Kooperatif Kuruluş Yılı / Üye Sayısı
1	Dört Yol Hayrolsun Kooperatifi	Lise	2024 / 9
2	Soteria Kadın Kooperatifi	Lise	2019 / 15
3	Defne Ağacı Kadın Kooperatifi	Lise	2023 / 17
4	Antakya Kadın Girişimi Kooperatifi	Lise	2021 / 7
5	Defne Kadın Kooperatifi	Lise	2017 / 33
6	Gökkuşuğu Kadın Kooperatifi	Lise	2021 / 18
7	Vakıflı Kadın Kooperatifi	Lise	2021 / 33
8	Belen Kadın Kooperatifi	Lise	2022 / 7
9	Üreten eller Kadın Kooperatifi	Yüksek Lisans	2017 / 20
10	Arsuz Kadın Kooperatifi	Üniversite	2020 / 55

No	Görüşme Yapılan Kooperatifler	Görüşme Yapılan Kişinin Mezuniyet Durumu	Kooperatif Kuruluş Yılı / Üye Sayısı
11	Samandağ Kadın Kooperatifi	Üniversite	2019 / 28
12	Payas Emekçi Kadın Kooperatifi	Lise	2022 / 14
13	Medeniyetler Bahçesi Kadın Kooperatifi	Üniversite	2021 / 18
14	Hünerli Eller Kadın Kooperatifi	Lise	2021 / 13
15	Erzin Kadın Kooperatifi	Lise	2019 / 6
16	Kırıkhan Kadın Kooperatifi	Lise	2021 / 4
17	Anne Eli Kadın Kooperatifi	Üniversite	2021 / 4
18	Belen Üreten Eller Kadın Kooperatifi	Üniversite	2020 / 11
19	Yayladağı Kadın Kooperatifi	Lise	2021 / 6
20	Hatay Altınözü Zeytin Emeği Kadın Kooperatifi (HAZEK)	Lise	2020 / 140

Araştırmanın devamında farklı birimlerde ve unvanlarda görev yapan söz konusu iki kurumdan toplamda 10 katılımcı ile görüşmeler sağlanmıştır. Her iki kurumdan belirlenmiş olan birim temsilcileri ve akademisyenler kadın kooperatifleri ile doğrudan ilişkili olması nedeniyle tercih edilmişlerdir. Katılımcıların ilgili birim temsiliyetleri anonimlik ilkesini gözeterek şekilde kodlanarak (Ü1-Ü6 ve B1-B4) verilmiştir. İlgili katılımcıların bilgileri Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Üniversite ve Belediye Katılımcı Bilgileri

Kurum	Görüşme Yapılan Birim	Görüşme Yapılan Kişinin Pozisyonu
Üniversite	Üst Yönetim	Akademisyen
Üniversite	Teknoloji, AR-GE ve Üretim Merkezi	Akademisyen
Üniversite	Tarım Ürünleri Satış Merkezi	Akademisyen
Üniversite	Sağlık, Kültür ve Spor İşleri Daire Başkanlığı	Memur
Üniversite	Ziraat Fakültesi	Akademisyen
Üniversite	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Akademisyen
Büyükşehir Belediyesi	Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı	Memur

Kurum	Görüşme Yapılan Birim	Görüşme Yapılan Kişinin Pozisyonu
Büyükşehir Belediyesi	Kadın ve Aile Hizmetleri Şube Müdürlüğü	Memur
Büyükşehir Belediyesi	Sosyal Hizmetler Şube Müdürlüğü	Memur
Büyükşehir Belediyesi	Hatay Kariyer ve İstihdam Merkezi	Memur

2.3. Veri Toplama Tekniği

Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Her bir paydaş grubu için ayrı ayrı geliştirilen görüşme formları aracılığıyla katılımcıların deneyimlerini, algılarını ve önerilerini ayrıntılı bir şekilde ifade etmeleri sağlanmıştır.

Araştırmada veriler, her bir paydaş grubu için ayrı ayrı hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formları aracılığıyla toplanmıştır. Görüşmeler, katılımcıların erişilebilirlik durumları dikkate alınarak yüz yüze ve telefon aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Kadın kooperatifi temsilcileriyle yapılan görüşmelerin beşi telefonla, on beşi ise kooperatiflerin faaliyet gösterdiği mekânlarda yüz yüze yapılmış; görüşmeler ortalama 25 dakika sürmüştür. Belediye temsilcilerinden biriyle telefonla, üçüyle kurumlarında yüz yüze görüşülmüş; üniversite temsilcileri ve akademisyenlerin tamamıyla ise çalışma ofislerinde yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Belediye ve üniversite temsilcileriyle yapılan görüşmelerin ortalama süresi 20 dakikadır. Tüm görüşmeler öncesinde katılımcılara araştırma hakkında bilgi verilmiş, gönüllü katılım onayları alınmış ve görüşmeler etik ilkelere uygun biçimde yürütülmüştür. Gönüllülük esasına göre gerçekleştirilen görüşmelere ilişkin doğrudan alıntılarda kişisel verilerin gizliliği gereği kişisel bilgilere yer verilmemiş, kadın kooperatifleri için K1, K2, ..., üniversiteden katılımcılar için Ü1, Ü2, ... ve büyükşehir belediyesinden katılımcılar için B1, B2... şeklinde kodlama yöntemi tercih edilmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Nitel araştırma yönteminin tercih edildiği çalışmada içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi, görüşme sonrası elde edilen benzer nitel verilerin belirli kategoriler altında kavramsallaştırıldığı ve buna bağlı temaların oluşturularak okuyucunun kolayca anlayabileceği bir yorumlama yöntemi olarak ifade edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011:227). Analiz sürecinde öncelikle görüşme kayıtları çözümlenmiş, ardından veriler anlamlı birimler halinde kodlanmıştır. Kodlama sürecinde elde edilen verilerden hareketle temalar oluşturulmuş ve bu temalar doğrultusunda bulgular yorumlanmıştır.

Verilerin analizinde MAXQDA nitel veri analiz programı kullanılmıştır. Bu program aracılığıyla veriler sistematik biçimde kodlanmış, tematik ilişkiler ortaya konulmuş ve bulgular görselleştirilmiştir. Böylece analiz sürecinin şeffaflığı ve güvenilirliği artırılmıştır.

2.5. Kapsam ve Sınırlılıklar

Bu araştırma, Hatay ilinde faaliyet gösteren kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliğini, belediye ve üniversitelerle geliştirilebilecek iş birliği çerçevesinde ele almakta olup, belirli sınırlılıklar içermektedir.

Öncelikle araştırma yalnızca Hatay ili ile sınırlıdır. Bu nedenle elde edilen bulguların farklı coğrafi bölgelerde faaliyet gösteren kadın kooperatiflerine genellenmesi sınırlı olabilir.

Araştırmada nitel yöntem kullanılması nedeniyle bulgular katılımcıların öznel değerlendirmelerine dayanmaktadır. Bu durum, araştırmanın derinlik kazanmasını sağlamakla birlikte genellenebilirlik açısından sınırlılık oluşturmaktadır.

Ayrıca çalışma kapsamında tüm kadın kooperatiflerine ulaşamamış, veri doyumuna ulaşıldığı noktada örneklem sınırlandırılmıştır. Bunun yanında, araştırmanın yürütüldüğü dönemde bölgenin deprem sonrası yeniden yapılanma sürecinde olması, katılımcıların görüşlerini ve önceliklerini etkileyebilecek bir durum olarak değerlendirilebilir.

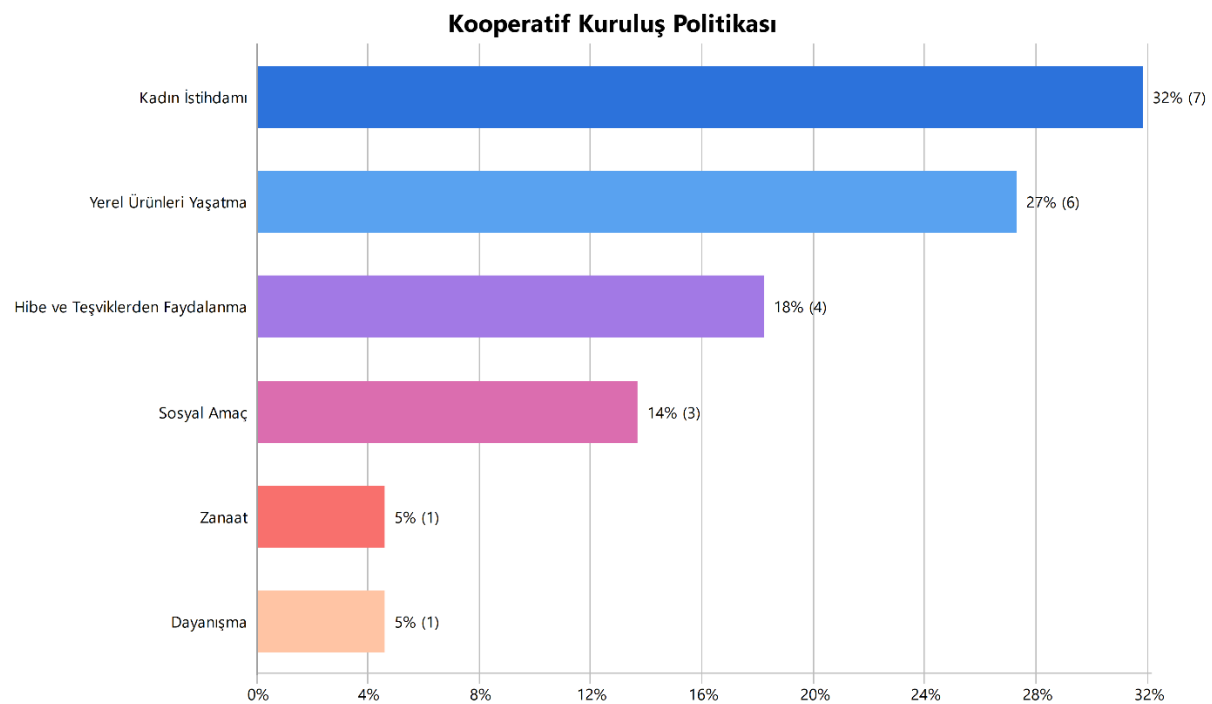
Son olarak, belediye ve üniversite temsilcileri ve akademisyenler ile yapılan görüşmeler kooperatiflerle ilgili birimlerle sınırlı olup, tüm kurumsal yapıyı temsil etmeyebilir. Bu durum, elde edilen bulguların kurumsal genellemeler yapılırken dikkatli yorumlanmasını gerektirmektedir.

3.Bulgular

Bu bölüm, saha çalışması yoluyla toplanan verilerin analizine dayalı araştırma bulgularını içermektedir. Bu bağlamda derinlemesine mülakatlardan elde edilen veriler doğrultusunda oluşturulan tema ve kategoriler üzerinden bulgular sistematik biçimde değerlendirilmiştir. Bu çerçevede, saha araştırmasından elde edilen nitel veriler, katılımcıların toplumsal ve ekonomik konumlarıyla ilişkili olarak yorumlanmıştır.

Mülakata katılan üç temel paydaş gruplarından olan kadın kooperatiflerinin temsilcileri ile yapılan görüşmelerden elde edilen yanıtlar; üç ana tema çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu temalar; kooperatifin kuruluş politikası, kooperatifin sürdürülebilirlik sorunları ve iş birliği deneyimi olarak belirlenmiştir. Verilerin analiz sürecinde MAXQDA nitel veri analiz programından yararlanılmış; mülakat verileri içerik analizi tekniği kullanılarak sistematik biçimde çözümlenmiştir.

3.1.Kooperatifin Kuruluş Politikası

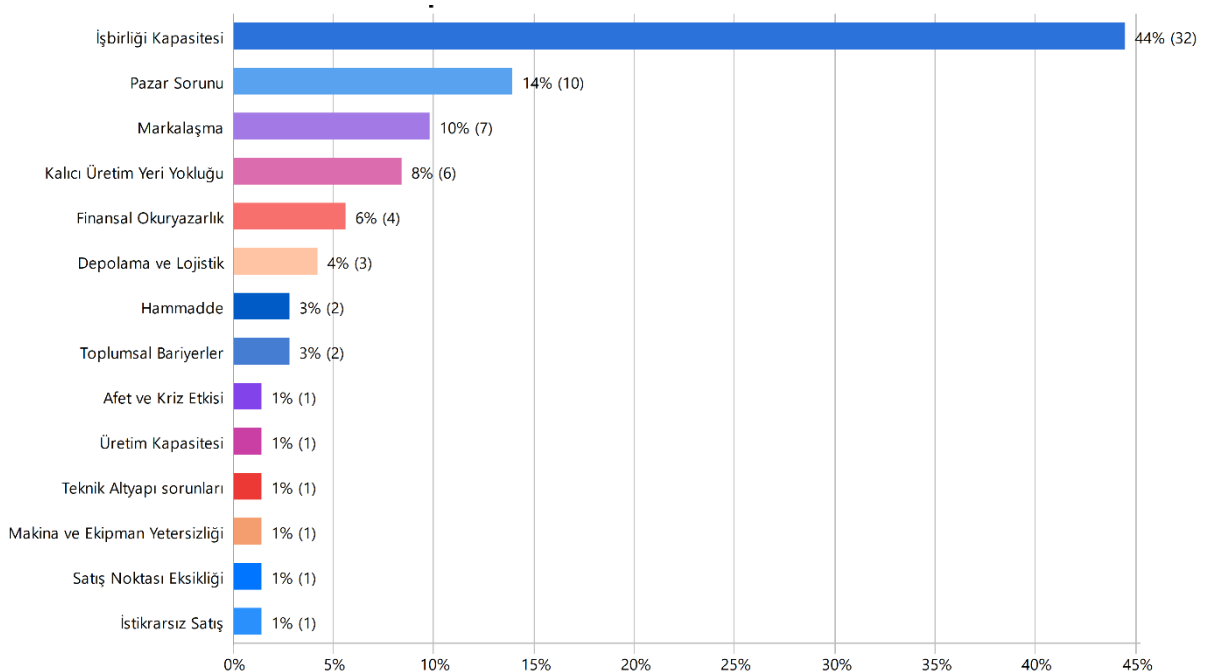

Şekil 1: Kooperatif Kuruluş Politikasına Ait Katılımcı Görüşleri (Kadın Kooperatifleri)

Kooperatif kuruluş politikası kategorisi için kadın kooperatifleri katılımcılarının görüşleri doğrultusunda oluşturulan kodlar ve frekanslarına Şekil 1’ de yer verilmiştir. Bu kapsamda görüşmeye katılan 20 kadın kooperatifinin kuruluş politikası 6 kategoride kodlanarak değerlendirilmiştir. Bu kodlar; kadın istihdamı, yerel ürünleri yaşatma, hibe ve teşviklerden faydalanma, sosyal amaç, zanaat ve dayanışma şeklindedir. Katılımcıların görüşlerine göre en fazla vurgulanan kadın istihdamına ilişkin K10, “Kuruluş amacımız kırsalda kadın istihdamını arttırmak ve kadınların ev ekonomisine katkısını sağlamaktır.” görüşünü belirtmiştir. Kooperatifler için önemli bir kuruluş motivasyonu olan ve kodlar arasında frekansı en düşük kod olan dayanışma koduna ilişkin K13, “Amacımız el işi yapan kadınları bir araya getirmektir, aynı zamanda solucan gübresi üretimi için kooperatif üzerinden teşvik almak amacıyla kurulduk, bunların satışını kooperatif üzerinden yaparak gelir elde etmeyi hedefledik.” görüşünü belirtmiştir. Kooperatiflerin kuruluş amaçları arasında önemli bir yeri olan “sosyal amaç” kodu için ise K17; “biz dezavantajlı diye ifade edebileceğimiz özel gereksinimli çocukları olan anneleri desteklemek için kurulduk. Bu anlamda 30 kadın üyemizle bu hedefimize ulaştık, amaçlarımız arasında çocuklara fizyoterapist eğitimleri vermek, kadınlarımıza psikoterapist eğitimler vermek var.” Bu ifade, kooperatifin ekonomik işlevinin ötesinde, toplumsal dayanışma, sosyal destek ve güçlendirme odaklı bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Şekil 1 irdelendiğinde kadın kooperatiflerinin kuruluş süreçlerinde ekonomik gerekçelerin, belirleyici bir ağırlığa sahip olduğu görülmektedir. Özellikle kadın istihdamı ve hane ekonomisine katkı vurgusu, kooperatiflerin kadınların üretim sürecine katılımını artıran ve yerel ölçekte gelir yaratmayı amaçlayan yapılar olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır. Bununla birlikte yerel ürünleri yaşatma, zanaatı sürdürme ve dayanışma gibi kodlar, kooperatiflerin yalnızca ekonomik kazanç odaklı değil; aynı zamanda yerel kültürel değerlerin korunması, kadın emeğinin görünür kılınması ve topluluk temelli ilişkilerin güçlendirilmesi gibi çok katmanlı amaçlarla kurulduğunu göstermektedir. Bu durum, kadın kooperatiflerinin kırsal kalkınma, sosyal dayanışma ve yerel üretimin sürekliliği arasında köprü kuran örgütlenmeler olarak değerlendirilebileceğine işaret etmektedir. Ayrıca dayanışma kodunun frekansının görece düşük olması, kooperatiflerin kuruluş söylemlerinde ekonomik sürdürülebilirlik ve teşvik mekanizmalarının, topluluk temelli örgütlenme motivasyonlarının önüne geçtiğini düşündürmektedir.

3.2. Kooperatifin Sürdürülebilirlik Sorunları

Şekil 2: Kooperatifin Sürdürülebilirlik Sorunlarına İlişkin Katılımcı Görüşleri (Kadın Kooperatifleri)

Kooperatifin sürdürülebilirlik sorunları kategorisi için kadın kooperatifleri katılımcılarının görüşleri doğrultusunda oluşturulan kodlar ve frekanslarına Şekil 2’de yer verilmiştir. Bu kapsamda görüşmeye katılan 20 kadın kooperatifinin sürdürülebilirlik sorunları 14 kategoride kodlanarak değerlendirilmiştir. Bu alt kodlar; iş birliği kapasitesi, pazar sorunu, markalaşma, kalıcı üretim yeri yokluğu, finansal okuryazarlık, depolama ve lojistik, ham maddeye erişim, toplumsal bariyerler, afet ve kriz etkisi, üretim kapasitesi, teknik altyapı sorunları, makine ve ekipman yetersizliği, satış noktası eksikliği ve istikrarsız satış kodlarıdır. Katılımcıların görüşlerine göre en fazla vurgulanan iş birliği kapasitesi koduna ilişkin K1, *“üniversite ya da belediyelerle iş birliği yaşadığımız bu zorlukların aşılması için gerekli diye düşünüyorum”*. Yine aynı koda ilişkin K2, *“belediye iş birliği sayesinde uygun bir üretim atölyesi yerine sahip olabiliriz.”* şeklinde belirtmiştir. Elde edilen bulgular arasında iş birliği kapasitesinin frekansı en yüksek olan kod olması, kooperatiflerin tek başına ayakta kalmakta zorlandığını ve sürdürülebilirlik için üniversiteler, belediyeler ve diğer paydaşlarla geliştirilecek ilişkileri kritik gördüklerini ortaya koymaktadır. Bu durum, kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliğinin yalnızca içsel örgütlenme kapasitesine değil, dışsal destek mekanizmalarının niteliğine de bağlı olduğunu göstermektedir.

Kooperatiflerin sürdürülebilirlik sorunları arasında frekansı en düşük olan kodlar; afet ve kriz etkisi, üretim kapasitesi, teknik altyapı sorunları, makine ve ekipman yetersizliği, satış noktası eksikliği ve istikrarsız satış olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte, 6 Şubat depremlerinin yarattığı çok yönlü yıkım dikkate alındığında, özellikle afet ve kriz etkisi kodunun düşük frekansa sahip olması dikkat çekici bir bulgu olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, afet etkisinin katılımcılar tarafından müstakil bir sorun alanı olarak sınırlı biçimde ifade edilmesinden ziyade, kooperatiflerin karşı karşıya bulunduğu diğer yapısal sorunların içine gömülü ve olağanlaşmış bir kırılganlık hali olarak deneyimlenmiş olabileceğine işaret etmektedir. Nitekim K16’nın, *“Biz şu an kuruluş hedeflerimize ulaşmanın çok uzağındayız, depremin etkisi çok fazla kuşkusuz.”* şeklindeki ifadesi, depremin kooperatiflerin yalnızca mevcut faaliyetlerini değil, aynı zamanda kuruluş amaçlarını, gelişim yönelimlerini ve gelecek projeksiyonlarını da sekteye uğratan temel bir eşik oluşturduğunu göstermektedir.

Bu çerçevede, afet ve kriz etkisi kodunun düşük frekansla temsil edilmesi, söz konusu etkinin ikincil ya da sınırlı olduğu anlamına gelmemektedir. Aksine, afet sonrası koşulların kooperatiflerin üretim kapasitesinden mekânsal kullanım olanaklarına, kurumsal örgütlenme biçimlerinden pazara erişim pratiklerine kadar pek çok alanda belirleyici olduğu; dolayısıyla depremin etkisinin tekil bir kod altında değil, farklı sorun başlıklarına dağılmış biçimde görünürlük kazandığı söylenebilir. Bu bulgu, afet sonrası bağlamlarda kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliğinin yalnızca ekonomik performans ya da örgütsel kapasite üzerinden değil, çok katmanlı kriz koşullarının gündelik işleyiş üzerindeki dönüştürücü etkileri üzerinden de değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Kooperatifin sürdürülebilirlik sorunları arasında önemli bir yer tutan *“finansal okuryazarlık”* kodu için K6; *“üretim için tatmin edici finansal kapasiteye sahip değiliz, üretebilsek bile her zaman doğru fiyattan satamayabiliyoruz, zararına satış yaptığımız durumlar da oldu.”* ifadesini kullanmıştır. Bu ifade, kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliğinde finansal okuryazarlığın kritik bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır. Yetersiz mali planlama, maliyet hesabı ve fiyatlandırma konularındaki eksiklikler, üretim kapasitesini sınırlamakta ve gelir-gider dengesinin bozulmasına yol açmaktadır. Bu durum, kooperatiflerin ekonomik açıdan kırılganlığını artırarak uzun vadeli sürdürülebilirliklerini olumsuz etkilemektedir.

Kodların frekans dağılımı birlikte değerlendirildiğinde, kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirlik sorunlarına ilişkin algılarında bazı meselelerin doğrudan ve görünür biçimde öne çıktığı, bazı

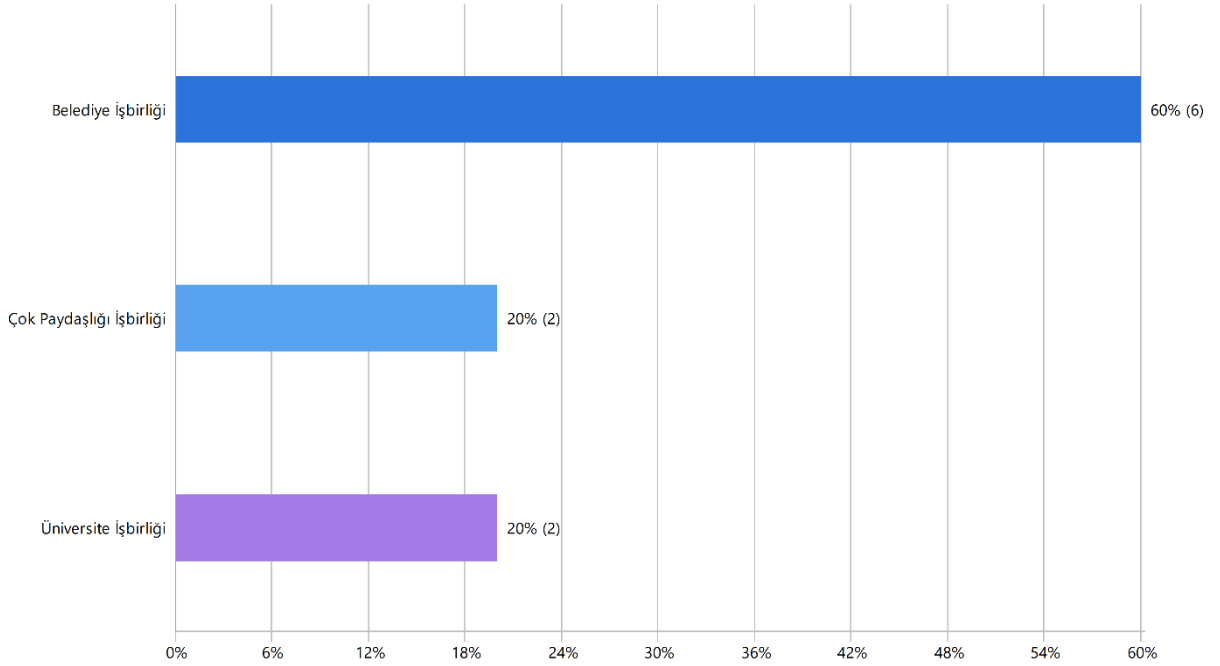
meselelerin ise daha arka planda, dolaylı ya da örtük biçimde ifade edildiği anlaşılmaktadır. En yüksek frekansa sahip olan iş birliği kapasitesi kodu, kooperatiflerin sürdürülebilirlik sorunlarını aşmada kurumsal destek, ortaklık geliştirme ve çok aktörlü iş birliği mekanizmalarına duydukları güçlü ihtiyacı ortaya koymaktadır. Buna karşılık, en düşük frekansa sahip olan afet ve kriz etkisi, üretim kapasitesi, teknik altyapı sorunları, makine ve ekipman yetersizliği, satış noktası eksikliği ve istikrarsız satış gibi kodlar, ilk bakışta ikincil sorun alanları olarak değerlendirilebilir. Ancak bu frekans farkı, düşük tekrar eden kodların önemsizliğine değil; aksine, daha geniş yapısal sorun kümeleri içerisinde eriyerek olağanlaşmış olmalarına işaret etmektedir.

Bu açıdan bakıldığında, en çok tekrar eden iş birliği kapasitesi kodu ile en az tekrar eden teknik ve kriz temelli kodlar arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle, kooperatiflerin afet, altyapı, üretim ve satışa ilişkin sorunları doğrudan tek tek tanımlamaktan ziyade, bu sorunların çözümünü iş birliği eksikliği üzerinden tarif ettikleri görülmektedir. Üniversiteler, belediyeler ve diğer kurumsal aktörlerle kurulacak ilişkilerin sıkça vurgulanması, aslında düşük frekanslı kodlarda karşılık bulan mekânsal yetersizlik, teknik eksiklik, ekipman sorunu ve pazar erişimi gibi yapısal problemlerin üstesinden tek başına gelinemediğini göstermektedir. Dolayısıyla yüksek frekanslı iş birliği kapasitesi kodu, yalnızca bir beklenti ya da öneri değil; aynı zamanda düşük frekanslı sorun alanlarının toplanmış ve ilişkisel bir ifadesi olarak okunmalıdır.

Benzer biçimde, afet ve kriz etkisi kodunun düşük frekansta kalmasına karşın, 6 Şubat depremlerinin çalışma bağlamı üzerindeki belirleyici etkisi dikkate alındığında, bu durum söylemsel bir bastırılma ya da normalleşme eğilimine de işaret ediyor olabilir. Katılımcılar, depremin yarattığı kırılmayı ayrı bir başlık olarak tekrar tekrar dile getirmek yerine, onun sonuçlarını üretim kapasitesi düşüşü, altyapı yetersizliği, satış istikrarsızlığı ve mekânsal sorunlar üzerinden aktarmış olabilir. Bu da afet etkisinin nicel olarak düşük görünmesine rağmen, nitel olarak diğer birçok kodun arka planını belirleyen temel bir yapısal değişken olduğunu düşündürmektedir.

Sonuç olarak, en çok ve en az tekrar eden kodların çapraz okunması, kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirlik sorunlarının yüzeyde görünen tekil meselelerden çok, birbirini besleyen çok katmanlı bir kırılma yapısı içerisinde şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda iş birliği kapasitesinin yüksek frekansı, kooperatiflerin çözüm arayışlarını; düşük frekanslı kodlar ise bu çözüm arayışlarının dayandığı derin yapısal sorunları görünür kılmaktadır. Dolayısıyla bulgular, kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliğinin yalnızca iç örgütlenme becerileriyle değil, afet sonrası yeniden yapılanma koşulları, kurumsal destek ağları ve yerel kalkınma ekosisteminin niteliğiyle birlikte ele alınması gerektiğini göstermektedir.

3.3. İş birliği Deneyimi

Şekil 3: Kooperatiflerin İş birliği Deneyimlerine İlişkin Katılımcı Görüşleri (Kadın Kooperatifleri)

Kooperatifin iş birliği deneyimi kategorisine ilişkin olarak, kadın kooperatifleri katılımcılarının görüşleri doğrultusunda oluşturulan kodlar ve bunlara ait frekanslar Şekil 3'te sunulmuştur. Bu çerçevede görüşmeye katılan 20 kadın kooperatifinin iş birliği deneyimleri üç alt kod altında değerlendirilmiştir. Söz konusu alt kodlar; belediye iş birliği, çok paydaşlı iş birliği ve üniversite iş birliği olarak belirlenmiştir. Analiz sonuçlarına göre, en yüksek frekansa sahip kodun belediye iş birliği olduğu görülmektedir. Bu bulgu, kadın kooperatiflerinin kurumsal ilişkilerinde yerel yönetimlerle kurdukları bağın hem kuruluş hem de faaliyetlerin sürdürülmesi aşamasında merkezi bir rol oynadığını göstermektedir.

Bu kapsamda K5, *"Belediye ile ücretsiz yer tahsisi konusunda 10 yıllığına sözleşme yapıldı, bu bizim kooperatif olarak üretime devam edebilmemiz açısından çok önemli bir yardım, beklentimiz bu sürenin süresiz olarak düzenlenmesi."* ifadesiyle belediyelerin özellikle mekânsal destek sağlama kapasitesinin kooperatiflerin üretim sürekliliği açısından kritik önem taşıdığını vurgulamıştır. Benzer biçimde K18, *"İlçe belediyesi teşviki ile kurulduğumuz için devamlı iş birliği içerisindeyiz, satışlarımızı kolaylaştırıcı bir iş birliğimiz var. Üretim yeri, ofis, satış yeri konusunda da ilçe belediyesi ile iş birliğimiz var, büyükşehir belediyesi özellikle biber, domates ve üzüm tedariki için yardımcı olmak istiyorlar."* şeklindeki görüşüyle, belediye iş birliğinin yalnızca yer tahsisiyle sınırlı olmadığını; üretim, satış, ofis kullanımı ve hammadde temini gibi farklı alanlara yayılan çok boyutlu bir destek mekanizması olarak işlediğini ortaya koymuştur.

Elde edilen bulgular, kadın kooperatiflerinin iş birliği deneyimlerinde belediyelerin en görünür ve en erişilebilir kurumsal aktör olarak öne çıktığını göstermektedir. Özellikle üretim yeri, satış alanı, lojistik kolaylık ve teşvik süreçlerinde belediyelerin sağladığı destekler, kooperatiflerin gündelik işleyişini doğrudan etkileyen somut katkılar sunmaktadır. Bu durum, yerel yönetimlerin kadın kooperatiflerinin yalnızca sosyal destekçisi değil, aynı zamanda kurumsal sürekliliklerini mümkün kılan temel paydaşlardan biri olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, belediye iş birliğinin frekans bakımından baskın olması, diğer iş birliği türlerinin sınırlı kaldığını da düşündürmektedir. Üniversite iş birliği ve çok paydaşlı iş birliği kodlarının görece daha düşük düzeyde temsil edilmesi, kadın kooperatiflerinin daha geniş bir kurumsal ağ içinde yeterince desteklenemediğine işaret etmektedir. Bu bağlamda bulgular, mevcut iş birliği ilişkilerinin çoğunlukla belediye ekseninde yoğunlaştığını;

ancak kooperatiflerin uzun vadeli sürdürülebilirliği açısından üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, kalkınma ajansları ve özel sektör gibi farklı aktörleri içeren daha bütüncül ve çok katmanlı iş birliği modellerine ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

3.4. Üniversite ve Büyükşehir Belediyesi Katılımcılarına İlişkin Bulgular

Kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliğine ilişkin belediye ve üniversite temsilcileri olmak üzere toplam 10 kişiyle görüşülmüştür. İki temel paydaş grubuyla yapılan görüşmelerden elde edilen veriler, içerik analizi yoluyla üç ana tema altında değerlendirilmiştir: belediye destek mekanizmaları, üniversite destek mekanizmaları ve kurumlar arası iş birliği olanakları. Aşağıda her tema, kendi bulguları ve doğrudan alıntılarla desteklenen bağımsız bir analiz çerçevesinde ele alınmaktadır. Genel eğilim olarak, kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirlik sorunları kapsamında en yüksek frekansa sahip kodun "iş birliği" olduğu; resmi kurum temsilcilerinin görüşlerinde de iş birliğine dayalı çözüm ve önerilerin en sık vurgulanan ifadeler arasında yer aldığı tespit edilmiştir (Şekil 4).

3.4.1. Belediye Destek Mekanizmaları

Belediye temsilcileriyle yapılan görüşmeler, yerel yönetimlerin kadın kooperatiflerine dönük destek kapasitesinin ham madde tedarikinden markalaşmaya ve satış kanallarının kolaylaştırılmasına uzanan geniş bir yelpazeye yayıldığını; ancak bu kapasitenin büyük ölçüde kurumsallaşmış bir uygulamaya değil, planlama düzeyinde kalan girişimlere dayandığını ortaya koymaktadır. B4 belediyenin sahip olduğu kurumsal potansiyeli şöyle ifade etmektedir: "kooperatiflerle iş birliği için kurumsal destek mekanizmalarına sahibiz. Kooperatifler yerel kalkınma açısından çok gerekli dinamikler, mutlaka iş birlikleri geliştirilmelidir, bizim bu konuda kooperatif kurmak, kooperatiflerle ham madde tedarikinden, markalaşmaya, ürün satış kolaylaştırma gibi birçok hizmeti içerisine alan gerçekleştirmeyi planladığımız çalışmalarımız var." Bu ifadedeki "planladığımız" vurgusu, destek mekanizmalarının önemli bölümünün henüz fiili uygulamaya geçmediğine işaret etmektedir. Nitekim katılımcı yanıtları birlikte değerlendirildiğinde, kadın kooperatifleriyle iş birliği geliştirme konusunda ilçe belediyelerinin daha aktif girişimlerde bulunduğu; büyükşehir belediyesi ölçeğinde ise süreçlerin çoğunlukla projelendirme ve planlama aşamasında kaldığı görülmektedir. Bu bulgu, belediye desteğinin kooperatifler açısından potansiyel olarak güçlü ancak uygulamada henüz kurumsallaşmamış bir kaynak olduğunu göstermektedir.

Belediye desteğinin yalnızca ekonomik ve üretim odaklı bir çerçeveye sınırlı olmadığı, aynı zamanda kadınların toplumsal yaşama katılımını güçlendiren sosyal bir boyut taşıdığı da bulgular arasında öne çıkmaktadır. Özellikle deprem sonrası dönemde kadınların güvenlik, şiddet ve sosyal kırılganlık ekseninde yaşadığı sorunlar, belediyeler tarafından bir iş birliği alanı olarak tanımlanmaktadır. B2 bu yaklaşımı şöyle aktarmaktadır: "Kadın istihdamı, kadınların sosyal hayata katılımını sağlamak amaçlı projeler hedefliyoruz. Özellikle deprem sonrası kadınların güvenlik ve şiddet konularında yaşadıkları problemleri gündeme alan kadın kooperatiflerinin davet edildiği eğitim, bilgilendirme toplantıları yapacağız." Bu bulgu, kadın kooperatiflerinin belediyeler nezdinde yalnızca ekonomik üretim birimleri olarak değil, aynı zamanda yerel sosyal politika uygulamalarının bir paydaşı olarak görüldüğüne işaret etmektedir. Sosyal destek boyutu, kadınların kooperatif faaliyetlerine düzenli katılımını doğrudan etkileyen bakım yükü sorununu da kapsamaktadır. B2 bu noktada somut bir öneri geliştirmektedir: "Özellikle aklıma ayrıca gelen kadınların kooperatif içerisinde yeterli zaman yaratabilmeleri için kreş, aile danışma merkezi gibi uygulamalara dahil edilebilirler." Bu ifade, belediye desteğinin sürdürülebilirlik üzerindeki etkisinin, üretim süreçlerinin ötesinde, kadınların sosyal ve ekonomik yaşama katılımını kolaylaştıran bakım ve danışmanlık hizmetleriyle de doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla belediye destek mekanizmaları, kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliğinde ekonomik ve sosyal boyutları eş zamanlı kapsayan çok yönlü bir işlev üstlenmektedir.

3.4.2. Üniversite Destek Mekanizmaları

Üniversite temsilcileriyle yapılan görüşmeler, üniversitelerin kadın kooperatiflerine dönük teknik ve bilimsel destek kapasitesinin —ziraat fakültesi, tarımsal araştırma-uygulama merkezi, teknokent ve geniş laboratuvar altyapısı biçiminde— hâlihazırda mevcut olduğunu; ancak bu kapasitenin bugüne dek kooperatifler lehine harekete geçirilemediğini ortaya koymaktadır. Ü1 bu âtil potansiyeli şöyle özetlemektedir: "kooperatiflere ihtiyaç duydukları girişimcilik, pazarlama ya da teknik destek gibi birçok alanda fayda sağlayabilecek imkâna sahibiz. Doğru, bilimsel gıda üretimi desteği için ziraat fakültemiz, tarımsal araştırma uygulama merkezimizi, teknokent, analiz için çok geniş laboratuvar olanakları mevcut. Bu imkânlar şu ana kadar kooperatifler için kullanılmadı." Katılımcının işaret ettiği erişilemezlik, yalnızca kaynak yokluğuyla değil, kooperatifleri bu olanaklara yönlendirecek kurumsal ara yüzlerin eksikliğiyle ilişkilidir. Nitekim Ü2'nin öne çıkardığı çözüm de aynı boşluğa işaret etmektedir: "piyasada çok daha yüksek fiyatlara satın alabilecekleri laboratuvar hizmetini çok uygun fiyata daha kısa sürelerde kooperatiflere sunabiliriz. Rektörlüğümüzle protokol yapılması hâlinde analizler daha uygun tarife ile gerçekleştirilebilir." İki değerlendirme birlikte ele alındığında, üniversite desteğinin fiilî bir mekanizmaya dönüşebilmesi için rektörlük düzeyinde bağlayıcı protokollerin ve kooperatiflerin bu olanaklara erişimini kolaylaştıracak yönlendirici yapıların kurulması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu bulgu, üniversitelerin kadın kooperatiflerinin teknik, bilimsel ve kurumsal gereksinimlerine yanıt verebilecek güçlü bir altyapıya sahip olduğunu; ancak bu potansiyelin protokole dayalı bir kurumsallaşma olmaksızın büyük ölçüde kullanılmadan kaldığını göstermektedir.

3.4.3. Kurumlar Arası İş Birliği Olanakları

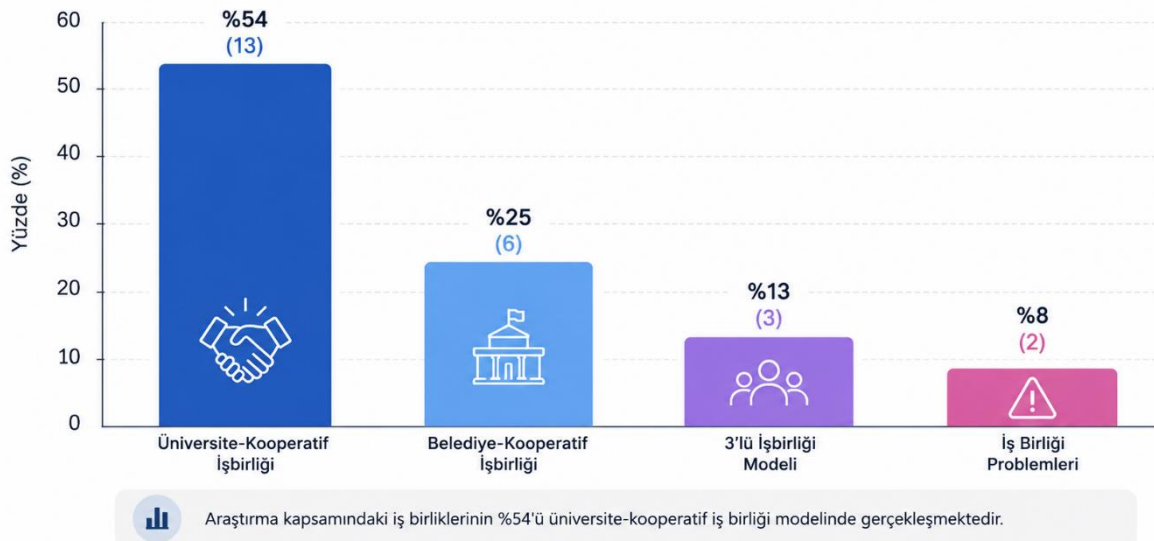
Kurum temsilcilerinin görüşleri, kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliğinde belediye ve üniversitenin ayrı ayrı sunduğu desteklerin ötesinde, bu iki aktörün kooperatiflerle birlikte oluşturacağı üçlü bir iş birliği modelinin belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Paydaşlarla yapılan görüşmelerde iş birliği ana kodu; üniversite-kooperatif iş birliği, belediye-kooperatif iş birliği, üçlü iş birliği modeli ve iş birliği modellerine ilişkin öneriler olmak üzere dört alt kategoride toplanmıştır (Şekil 4). Üçlü modelin işlevselliği, her aktörün getirdiği kapasitenin birbirini tamamlamasına dayanmaktadır. B1 bu tamamlayıcılığı şöyle tarif etmektedir: "üçlü iş birliği ile eğitimler özellikle ürün standartları eğitimi verilebilir, üniversiteler tarımsal üretim kapasitesinin artırılması için çok önemli, bizler hammadde ve teknik destek imkânı sunarak üniversitelerde bilgiyi sahaya aktararak güçlü sürdürülebilir kooperatifler oluşturulabilir, malum deprem sonrası şehrin öncelikleri değişti, o nedenle iş birliği projeleri askıda kalabiliyor." Bu ifade, üçlü modelin bilgi (üniversite), kaynak ve teknik destek (belediye) ile üretim (kooperatif) arasında işlevsel bir köprü kurabileceğini gösterirken; deprem sonrası değişen yerel önceliklerin bu iş birliği süreçlerinin sürekliliğini zayıflatan yapısal bir risk oluşturduğuna da dikkat çekmektedir.

Üçlü iş birliği modelinin yalnızca üretim ve istihdam odaklı değil, sosyal destek ve kadınların güçlendirilmesi ekseninde bütüncül bir yaklaşım sunduğu da bulgular arasındadır. B2 bu bütüncül tasarımı somut bir örnekle aktarmaktadır: "Kadın kooperatiflerini kuracağımız aile akademisinin içerisine yerleştireceğiz, aile akademisi içerisinde üniversiteden alanında uzman hocalar da olacak. Bu iş birliği ile kadınlar için loğusa bakımından kadın istihdamına, sağlıklı gıda üretimi gibi sürecin tamamında kadınların olduğu bir hizmet sunulacak, bu süreçte yaşayabileceğimiz en temel zorluk aile düzeni içerisinde kadınların sosyal ve ekonomik hayata rahatça dahil olamamaları, bunu aşmamız gerekecek, gerekiyorsa birim olarak ev ziyaretleri gerçekleştirip ikna edici olamaya çalışacağız." Bu değerlendirme, üçlü modeli kurumsal kapasiteyi toplumsal dönüşüm hedefiyle birleştiren çok boyutlu bir mekanizma olarak konumlandırırken; kadınların aile içi roller ve toplumsal cinsiyet temelli sınırlandırmalar nedeniyle karşılaştığı katılım engellerinin, modelin uygulanabilirliği açısından temel bir güçlük alanı oluşturduğunu göstermektedir.

Son olarak bulgular, kurumlar arası iş birliğinin sürdürülebilir olabilmesinin, kişilere ve dönemsel siyasal önceliklere bağlı uygulamalardan kurtularak bağlayıcı bir mevzuat çerçevesine kavuşmasına bağlı olduğunu ortaya koymaktadır. B1 bu kurumsallaşma ihtiyacını açıkça dile getirmektedir: "sürdürülebilirlik için sadece finansal destek ya da pazar imkânı yaratmak yetmez, kooperatif üyelerinin girişimciliği özümsemeleri gerekir, ayrıca belediyeler teknik destek, hammadde temini, üretim sahası temini, makine ekipman ihtiyacı temini gibi kapasitelere sahip bu imkânlar onlara kurumsal olarak sunulabilir, bu iş birliğinin mevzuat yapısını oluşturmakta lazım, yerel yönetimler siyasal yapılar, kişiye yönetime bağlı uygulama değişiklikleri ve buna bağlı problemler yaşanmaması için şart bu düzenlemeler." Bu ifade, iş birliği modelinin dayanıklılığının, yönetim değişikliklerinden etkilenmeyen açık ve bağlayıcı bir kurumsal düzenlemeye bağlı olduğunu vurgulamaktadır.

Özetlemek gerekirse, yapılan tematik analiz kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliğinin, belediyelerin yerel düzeydeki kolaylaştırıcı ve destekleyici rolü ile üniversitelerin bilgi ve kapasite geliştirme desteğinin ayrı ayrı değil, protokole ve mevzuata dayalı süreklilik arz eden bir çerçevede birleştirilmesine bağlı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgular, belediye, üniversite ve kooperatifler arasında kurulacak bütüncül bir iş birliği modelinin, kooperatiflerin kurumsallaşmasına, görünürlüklerinin artırılmasına ve ekonomik dayanıklılıklarının güçlendirilmesine belirleyici katkı sağlayacağı yönündeki çalışma argümanını doğrudan desteklemektedir.

İş Birliği Türlerinin Dağılımı

Şekil 4 : Kadın Kooperatifleri ve İş Birliği Mekanizmaları

Paydaşlarla gerçekleştirilen görüşmeler doğrultusunda, iş birliği ana kodu kapsamında dört alt kategori belirlenmiştir. Bu alt kategoriler; üniversite-kooperatif iş birliği, belediye-kooperatif iş birliği, üçlü iş birliği modeli ve iş birliği problemleri ilişkin öneriler olarak sınıflandırılmıştır (Şekil 4).

Üniversite-kooperatif iş birliği kapsamında değerlendirecek olursak katılımcılardan Ü1; "kooperatiflere ihtiyaç duydukları girişimcilik, pazarlama ya da teknik destek gibi birçok alanda fayda sağlayabilecek imkana sahibiz. Doğru, bilimsel gıda üretimi desteği için ziraat fakültemiz, tarımsal araştırma uygulama merkezimizi, teknokent, analiz için çok geniş laboratuvar olanakları mevcut. Bu imkanlar şu ana kadar kooperatifler için kullanılmadı" ifadesini kullanmıştır. İfadede belirtilene göre; kooperatiflerin üniversitelerin mevcut fırsatlarından faydalanma konusunda kapasitelerinin geliştirilmesi gerektiği gözlemlenmiştir. Ü2 ise; "piyasada çok daha yüksek fiyatlara satın alabilecekleri laboratuvar hizmetini çok uygun fiyata daha kısa sürelerde kooperatiflere sunabiliriz.

Rektörlüğümüzle protokol yapılması halinde analizler daha uygun tarife ile gerçekleştirilebilir.” görüşünü belirtmiştir. Bu ifadeler birlikte değerlendirildiğinde, üniversitelerin kadın kooperatiflerinin teknik, bilimsel ve kurumsal gereksinimlerine yanıt verebilecek önemli bir altyapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, söz konusu kapasitenin kooperatifler lehine etkin biçimde kullanılabilmesi için kurumsal iş birliği mekanizmalarının geliştirilmesi, protokol süreçlerinin işletilmesi ve kooperatiflerin bu olanaklara erişimini kolaylaştıracak yönlendirici yapıların oluşturulması gerektiği söylenebilir.

Belediye-kooperatif iş birliği kapsamında değerlendirildiğinde katılımcılardan B4; *“kooperatiflerle iş birliği için kurumsal destek mekanizmalarına sahibiz. Kooperatifler yerel kalkınma açısından çok gerekli dinamikler, mutlaka iş birlikleri geliştirilmelidir, bizim bu konuda kooperatif kurmak, kooperatiflerle ham madde tedariğinden, markalaşmaya, ürün satış kolaylaştırma gibi birçok hizmeti içerisine alan gerçekleştirmeyi planladığımız çalışmalarımız var.”* ifadesini kullanmıştır. Bu görüş, kadın kooperatifleri ile geliştirilen iş birliği süreçlerinde belediyelerin destekleyici ve kolaylaştırıcı bir rol üstlenebileceğini ortaya koymaktadır. Elde edilen yanıtlar birlikte değerlendirildiğinde, özellikle ilçe belediyelerinin kadın kooperatifleriyle iş birliği geliştirme konusunda daha aktif girişimlerde bulunduğu anlaşılmaktadır. Buna karşılık büyükşehir belediyesi ölçeğinde söz konusu iş birliği süreçlerinin henüz uygulamaya geçmediği, daha çok projelendirme ve planlama aşamasında olduğu görülmektedir. Farklı bir yaklaşım olarak B2; *“Kadın istihdamı, kadınların sosyal hayata katılımını sağlamak amaçlı projeler hedefliyoruz. Özellikle deprem sonrası kadınların güvenlik ve şiddet konularında yaşadıkları problemleri gündeme alan kadın kooperatiflerinin davet edildiği eğitim, bilgilendirme toplantıları yapacağız.”* ifadesini kullanmıştır. Bu görüş, belediye-kooperatif iş birliğinin yalnızca ekonomik ve üretim odaklı bir çerçevede değil, aynı zamanda kadınların toplumsal yaşama katılımını güçlendiren, sosyal destek ve farkındalık boyutlarını içeren çok yönlü bir yapı içerisinde ele alındığını göstermektedir. Özellikle deprem sonrası dönemde kadınların güvenlik, şiddet ve sosyal kırılganlık ekseninde yaşadığı sorunların belediyeler tarafından iş birliği alanı olarak tanımlanması, kadın kooperatiflerinin yerel sosyal politika uygulamalarında da önemli bir paydaş olarak görüldüğüne işaret etmektedir. Bu çerçevede, belediyelerin kadın kooperatifleriyle geliştireceği iş birliklerinin, yalnızca ekonomik sürdürülebilirliği değil, aynı zamanda kadınların güçlenmesini ve toplumsal dayanışma mekanizmalarının gelişmesini de destekleyebileceği değerlendirilmektedir.

Kadın kooperatifi-belediye-üniversite iş birliği modeli kapsamında değerlendirildiğinde katılımcılardan B1; *“üçlü iş birliği ile eğitimler özellikle ürün standartları eğitimi verilebilir, üniversiteler tarımsal üretim kapasitesinin artırılması için çok önemli, bizler hammadde ve teknik destek imkanı sunarak üniversitelerde bilgiyi sahaya aktararak güçlü sürdürülebilir kooperatifler oluşturulabilir, malum deprem sonrası şehrin öncelikleri değişti, o nedenle iş birliği projeleri askıda kalabiliyor.”* görüşünü belirtmiştir. Bu ifade, kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliğinde belediye, üniversite ve kooperatifler arasında kurulacak çok aktörlü iş birliği modellerinin belirleyici bir role sahip olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, deprem sonrası değişen yerel önceliklerin, planlanan iş birliği süreçlerinin sürekliliğini zorlaştırdığı ve kurumsal iş birliklerinin uygulamaya aktarılmasında çeşitli kesintilere yol açabildiği anlaşılmaktadır. Yine üçlü iş birliği modeli kapsamında B2; *“Kadın kooperatiflerini kuracağımız aile akademisinin içerisine yerleştireceğiz, aile akademisi içerisinde üniversiteden alanında uzman hocalar da olacak. Bu iş birliği ile kadınlar için loğusa bakımından kadın istihdamına, sağlıklı gıda üretimi gibi sürecin tamamında kadınların olduğu bir hizmet sunulacak, bu süreçte yaşayabileceğimiz en temel zorluk aile düzeni içerisinde kadınların sosyal ve ekonomik hayata rahatça dahil olamamaları, bunu aşmamız gerekecek, gerekiyorsa birim olarak ev ziyaretleri gerçekleştirip ikna edici olamaya çalışacağız.”* görüşünü belirtmiştir. Bu ifade, kadın kooperatifleri, belediyeler ve üniversiteler arasında geliştirilecek iş birliği modelinin yalnızca üretim ve istihdam odaklı değil, aynı zamanda sosyal destek, bakım hizmetleri ve kadınların güçlendirilmesi ekseninde

bütüncül bir yaklaşım sunduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, kadınların aile içi roller ve toplumsal cinsiyet temelli sınırlandırmalar nedeniyle sosyal ve ekonomik yaşama katılımında karşılaştıkları engellerin, bu iş birliği modelinin uygulanabilirliği açısından önemli bir güçlük alanı oluşturduğu anlaşılmaktadır. Bu yönüyle üçlü iş birliği modeli, kurumsal kapasiteyi toplumsal dönüşüm hedefiyle birleştiren çok boyutlu bir mekanizma olarak değerlendirilebilir.

Kadın kooperatiflerinin belediyelerle iş birliği sürdürülebilirliğine dair katılımcılardan B1; *“sürdürülebilirlik için sadece finansal destek ya da pazar imkanı yaratmak yetmez, kooperatif üyelerinin girişimciliği özümsemeleri gerekir, ayrıca belediyeler teknik destek, hammadde temini, üretim sahası temini, makine ekipman ihtiyacı temini gibi kapasitelere sahip bu imkanlar onlara kurumsal olarak sunulabilir, bu iş birliğinin mevzuat yapısını oluşturmakta lazım, yerel yönetimler siyasal yapılar, kişiye yönetime bağlı uygulama değişiklikleri ve buna bağlı problemler yaşanmaması için şart bu düzenlemeler”* ifadesini kullanmıştır. Bu görüş, kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliğinin yalnızca ekonomik destek mekanizmalarıyla sınırlı olmadığını; girişimcilik kültürünün geliştirilmesi, teknik ve kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi gibi çok boyutlu unsurlarla birlikte ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca katılımcının vurguladığı üzere, belediye-kooperatif iş birliğinin kalıcı ve işlevsel olabilmesi için bu ilişkilerin kişisel ya da dönemsel uygulamalara bağlı kalmadan, açık ve bağlayıcı bir mevzuat çerçevesi içinde kurumsallaştırılması önem taşımaktadır. Bu doğrultuda katılımcılardan B2'nin görüşü ise; *“Özellikle aklıma ayrıca gelen kadınların kooperatif içerisinde yeterli zaman yaratabilmeleri için kreş, aile danışma merkezi gibi uygulamalara dahil edilebilirler.”* şeklindedir. Bu ifade, belediye-kooperatif iş birliğinin sürdürülebilirliğinde sosyal destek mekanizmalarının da en az ekonomik ve teknik destekler kadar belirleyici olduğunu göstermektedir. Özellikle bakım yükümlülükleri nedeniyle kadınların kooperatif faaliyetlerine düzenli katılımında yaşanan güçlüklerin, kreş ve aile danışma merkezi gibi yerel hizmetlerle azaltılabileceği anlaşılmaktadır. Bu yönüyle belediyelerin sunacağı desteklerin yalnızca üretim süreçlerini değil, kadınların sosyal ve ekonomik yaşama katılımını kolaylaştıracak bakım ve danışmanlık hizmetlerini de kapsaması gerektiği değerlendirilmektedir.

Özetlemek gerekirse; yapılan tematik analiz sonucunda, kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliğinin yalnızca kurumsal desteklerle değil, aynı zamanda çok aktörlü ve süreklilik arz eden iş birliği mekanizmalarıyla güçlendirilebileceği anlaşılmıştır. Bu çerçevede özellikle üniversitelerin bilgi ve kapasite geliştirme desteği, belediyelerin ise yerel düzeyde kolaylaştırıcı ve destekleyici rolleri ön plana çıkmaktadır. Ayrıca belediye, üniversite ve kooperatifler arasında geliştirilebilecek bütüncül iş birliği modellerinin, kooperatiflerin kurumsallaşma süreçlerine, görünürlüklerinin artırılmasına ve ekonomik sürdürülebilirliklerinin desteklenmesine önemli katkı sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

TARTIŞMA

Bu araştırmanın bulguları, kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliğinin finansal destek, ürün satışı ya da dönemsel proje katkılarıyla açıklanamayacağını; çok aktörlü, süreklilik taşıyan ve kurumsal zemine dayanan bir iş birliği yapısını gerektirdiğini ortaya koymaktadır. Bu temel bulgu, uluslararası literatürdeki çok paydaşlı yerel kalkınma tartışmalarıyla büyük ölçüde örtüşmektedir. Charnley vd. (2024) pandemi sonrası dönemde kamu, özel sektör ve üçüncü sektör arasındaki iş birliklerinin refah ve eşitlik temelli topluluk zenginliği üretiminde merkezi bir rol oynadığını; Cannon ve Thorpe (2020) ise Preston Modeli üzerinden kamu kaynaklarının yerel ekonomide tutulmasının kooperatiflerin sürdürülebilirliğini güçlendirdiğini göstermiştir. Benzer biçimde Meister vd. (2020), belediyelerin proje geliştirme, üretim ve satış süreçlerindeki rolünün kooperatiflerin kurumsal kapasitesini artırdığını ortaya koymaktadır. Hatay saha bulguları bu tespitleri destekler nitelikte olup, belediye

ortaklığı ya da desteğiyle kurulan kooperatiflerin (K8, K11, K18, K20) ham madde tedariki, pazarlama ve satış gibi alanlarda diğerlerine kıyasla belirgin biçimde daha az sorun yaşadığını göstermektedir.

Belediye desteği bağlamında bulgular, Türkiye örnekleriyle hem örtüşen hem de ayrışan yönler taşımaktadır. Genç'in (2024) Kadıköy Belediyesi–Potlaç Kadın Kooperatifi ilişkisine odaklanan çalışması, belediye-kooperatif iş birliğinin kadınların ekonomik üretimine olduğu kadar kamusal görünürlüğüne ve yerel karar alma süreçlerine katılımına da katkı sağladığını ortaya koymuştur; Karayünlü'nün (2025) Mersin Büyükşehir Belediyesi örneği ise belediye desteğinin kadın istihdamı yaratma ve ekonomik kırılganlığı azaltma bakımından somut sonuçlar ürettiğini göstermektedir. Hatay bulguları bu örneklerle, belediye desteğinin sürdürülebilirlik üzerindeki olumlu ve doğrudan etkisi noktasında örtüşmektedir. Bununla birlikte önemli bir ayrışma da göze çarpmaktadır: Kadıköy ve Mersin gibi örneklerde belediye-kooperatif iş birliği hâlihazırda işleyen ve kurumsallaşmış bir pratik iken, Hatay'da büyükşehir ölçeğindeki süreçler henüz büyük ölçüde projelendirme ve planlama aşamasında kalmakta; asıl aktif girişimler ilçe belediyeleri düzeyinde gerçekleşmektedir. Yalçın'ın (2022) İzmir, Tunceli, Çanakkale, İstanbul ve Ankara örnekleri üzerinden gösterdiği kurumsallaşmış belediye-kooperatif ilişkisi çeşitliliğiyle karşılaştırıldığında, Hatay'ın bu kurumsallaşma sürecinin henüz erken ve parçalı bir evresinde olduğu; deprem sonrası değişen yerel önceliklerin bu süreci ayrıca kesintiye uğrattığı söylenebilir.

Araştırmanın literatüre en özgün katkısı, kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliği tartışmasına üniversite boyutunu dâhil etmesidir. Türkiye bağlamındaki mevcut çalışmalar ağırlıklı olarak belediye-kooperatif ikilisine odaklanırken, üniversitelerin bu denklemdaki rolü büyük ölçüde ihmal edilmiştir. Oysa üniversitelerin yerel kalkınmadaki bilgi temelli rolünü tartışan uluslararası literatür (Radko vd., 2023; Wagner vd., 2021; Burbridge ve Morrison, 2021; Ayandibu, 2025) ve Çelik'in (2019) İzmir örneğinde üniversite iş birliğinin ekonomik sonuçların yanı sıra sosyal ağları da güçlendirdiğini gösteren bulguları, bu boyutun sürdürülebilirlik açısından taşıdığı potansiyele işaret etmektedir. Hatay bulguları bu potansiyeli doğrularken, aynı zamanda kritik bir gerilimi de açığa çıkarmaktadır: üniversitelerin sahip olduğu teknik ve bilimsel kapasite (laboratuvar, analiz, danışmanlık, ürün standardizasyonu) fiilen mevcut olmasına rağmen, kooperatifler lehine büyük ölçüde harekete geçirilememektedir. Bu "atıl kapasite" bulgusu, üniversite-kooperatif iş birliğinin iyi niyet düzeyinden çıkıp erişilebilir ve protokole dayalı mekanizmalara kavuşturulması gereğini vurgulamaktadır.

Bulguların en güçlü biçimde örtüştüğü çalışma ise Şen ve Çolak'ın (2025) Balıkesir örneğidir. Söz konusu çalışma, eğitim programları, destek faaliyetleri ve kooperatifçilik girişimlerinin mevcudiyetine rağmen kurumsal eş güdüm eksikliğinin bu faaliyetlerin etkisini sınırladığını; dolayısıyla asıl meselenin destek sağlayan aktörlerin sayısı değil, aralarındaki koordinasyonun niteliği olduğunu göstermektedir. Hatay bulguları bu tespiti güçlü biçimde doğrulamaktadır; nitekim gerek kadın kooperatifleri gerekse kurum temsilcilerinin görüşlerinde en yüksek frekansa sahip kodun "iş birliği" olması, sorunun bir kaynak yokluğundan çok bir eş güdüm ve kurumsallaşma sorunu olduğuna işaret etmektedir. Bu ortak bulgu, kadın kooperatiflerinin dayanıklılığının, yerel yönetim ekosisteminin kooperatifleri ne ölçüde sürekli, eş güdümlü ve bilgi temelli biçimde destekleyebildiğine bağlı olduğunu ortaya koymaktadır.

Hatay örneğini benzer çalışmalardan ayırtıran en belirleyici unsur ise deprem bağlamıdır. İncelenen diğer Türkiye örnekleri (Kadıköy, Mersin, Balıkesir, İzmir) afet koşulları dışındaki bağlamlarda gerçekleşirken, Hatay bulguları kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliğini afet sonrası yeniden yapılanma çerçevesinde açığa çıkarmaktadır. Bu bağlam, iki yönlü bir etki üretmektedir: bir yandan deprem, kooperatiflerin üretim altyapısını, mekânsal olanaklarını ve pazar bağlantılarını zayıflatarak sürdürülebilirliği doğrudan tehdit etmekte; diğer yandan kooperatifleri, kadın istihdamının canlandırılması ve toplumsal dayanıklılığın güçlendirilmesi bakımından afet sonrası toparlanmanın kilit aktörleri hâline getirmektedir. Kurum temsilcilerinin ifadelerinde deprem sonrası değişen

önceliklerin iş birliği projelerini askıya alabildiğine yönelik vurgular, afet bağlamının kurumsallaşmış ve yönetim değişikliklerinden etkilenmeyen bir iş birliği yapısını neden zorunlu kıldığını da açıklamaktadır.

Bu tartışmanın ışığında önerilen "Kadın Kooperatifleri İçin İş Birliği Modeli"nin (Şekil 5) bilimsel dayanağının açıkça ortaya konması gerekmektedir. Model, tek bir kaynaktan değil, kuramsal çerçeve ile saha verisinin birlikte beslediği bütünlük bir üretim sürecinin ürünüdür. Modelin aktör kompozisyonu, bilgi temelli yerel kalkınmayı üniversite–kamu–topluluk aktörleri ekseninde kavramsallaştıran Üçlü ve Dörtlü Sarmal (Helix) yaklaşımlarından (Etzkowitz ve Leydesdorff, 2000; Carayannis ve Campbell, 2009) beslenmekte; burada üniversite bilgi üretimini, belediye kamusal kaynak yönlendirme ve düzenleyici kapasiteyi, kadın kooperatifleri ise sivil toplum/topluluk aktörü konumunu temsil etmektedir. Modelin işleyiş mantığı ise Ostrom'un (1990) ortak havuz kaynakları kuramındaki kurumsal tasarım ilkelerine —net sınırlar, kolektif karar alma, izleme, protokole dayalı kurallılık ve iç içe geçmiş yönetim— dayanmaktadır. Bu kuramsal iskelet, saha verisinden elde edilen dört temel bulguyla (iş birliği eksikliğinin baskın kod oluşu, her aktörün getirdiği farklı ve tamamlayıcı kapasiteler, âtıl üniversite kapasitesi ve katılımcıların açıkça dile getirdiği mevzuat/protokol ihtiyacı) doğrudan örtüşmektedir. Dolayısıyla model ne salt kuramsal bir tasarım ne de yalnızca ampirik bir genellemedir; kuramsal olarak öngörülen kurumsal ilkelerin Hatay saha gerçekliğinde sınanması ve içeriklendirilmesiyle oluşturulmuş, kuram ile veriyi eş zamanlı temele alan bir öneridir.

SONUÇ

Şekil 5: Kadın Kooperatifleri İçin İş Birliği Modeli

Bu araştırma, Hatay'da faaliyet gösteren kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliğini belediye ve üniversitelerle geliştirilebilecek iş birliği çerçevesinde ele almış ve bu doğrultuda belediye–üniversite–kadın kooperatifi ekseninde bütüncül, kurumsal bir iş birliği modeli önerisi geliştirmiştir. Modelde belediyeler yerel düzeyde kolaylaştırıcı, destekleyici ve erişim sağlayıcı roller üstlenirken; üniversiteler bilgi üretimi, eğitim, teknik danışmanlık ve kapasite geliştirme boyutlarında katkı sunmakta; kadın kooperatifleri ise yapının uygulayıcı, üretici ve yerel deneyimi taşıyan temel aktörü olarak konumlanmaktadır. Bu üç aktörün tamamlayıcı ilişkisi, kooperatif dayanıklılığının yalnızca üretim kapasitesine değil, kurumsal yönetim ağlarının niteliğine bağlı olduğunu göstermektedir.

Önerilen modelin temel çıktıları kurumsallaşma, görünürlük ve ekonomik sürdürülebilirlik olarak öne çıkmaktadır. Kurumsallaşma kooperatiflerin yasal ve mali yapılarının güçlenmesine, görünürlük ürünlerin pazarda yer bulmasına ve toplumsal tanınırlığa, ekonomik sürdürülebilirlik ise gelir artışı ve daha istikrarlı iş modellerine katkı sunmaktadır. Bu çerçevede araştırmanın ürettiği en somut politika önerisi, belediye ve üniversite desteklerinin kişilere ve dönemsel yönetsel tercihlere bağlı, proje temelli uygulamalardan çıkarılarak; açık görev tanımları, bağlayıcı protokoller ve mevzuat düzenlemeleriyle kurumsallaştırılmasıdır. Özellikle afet sonrası koşulların yarattığı kırılganlık göz önüne alındığında, yönetim değişikliklerinden etkilenmeyen, süreklilik arz eden bir iş birliği mekanizmasının tesisi kritik önemdedir. Bu yönüyle kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliği, ekonomik bir mesele olmanın ötesinde; yerel yönetim, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kurumsal dayanıklılık ekseninde ele alınması gereken bütüncül bir kalkınma meselesi olarak değerlendirilmelidir.

Araştırma, sonraki çalışmalar için de kavramsal ve yöntemsel bir altlık sunmaktadır. Ortaya konulan tema ve alt kodlar; karşılaştırmalı araştırmalar, nicel ölçek geliştirme çalışmaları, etki analizleri ve karma yöntemli incelemeler için kullanılabilecek bir çerçeve üretmektedir. Farklı kentlerdeki kadın kooperatiflerinin belediye ve üniversitelerle kurduğu ilişkilerin karşılaştırmalı olarak incelenmesi önerilen modelin sınanmasına katkı sağlayacak; bakım emeği, yerel yönetim kapasitesi, teknik bilgiye erişim, pazara entegrasyon ve kurumsal protokoller gibi değişkenlerin sürdürülebilirlik üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalar ise hem literatürü geliştirecek hem de uygulayıcı kurumlar için daha somut politika önerilerine zemin hazırlayacaktır. Araştırmanın Hatay ili ve nitel yöntemle sınırlı olması, bulguların farklı bağlamlara genellenmesinde dikkatli olunmasını gerektirmektedir.

Etik Standartlara Uyum

Çıkar Çatışması

Yazarlar kendileri ve / veya diğer üçüncü kişi ve kurumlarla çıkar çatışmasının olmadığını veya varsa bu çıkar çatışmasının nasıl oluştuğuna ve çözüleceğine ilişkin beyanlar ile yazar katkısı beyan formları makale süreç dosyalarına ıslak imzalı olarak eklenmiştir.

Etik Kurul İzni

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan 03.07.2025 tarih, toplantı sayısı 9, karar sayısı 10 ve Doküman no: 902-01-FR 006 ile etik onay izni alınmıştır.

Üretken Yapay Zekâ (ÜYZ) Kullanım Beyanı

Çalışmamızın hiçbir bölümünde yapay zekâ kullanılmamıştır.

Finansal Destek

Finansal destek bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

Adar, A. Ş., Dedeoğlu, S., & Kurtuluş, G. (2023). Türkiye’de kadın kooperatifleri: Mevcut durum analizi, kadın güçlenmesi ve istihdam yaratma potansiyeli. *Çalışma ve Toplum*, 2(77), 1174–1208. <https://doi.org/10.54752/ct.1280833>

- Arslan, F., & Güler, S. (2025). Yerel kalkınmanın gerçekleşmesinde kadın kooperatiflerinin rolü: Urla (İzmir) örneği. *Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 279–308. <https://doi.org/10.30517/cihannuma.1680513>
- Ayandibu, E. O. (2025). The impact of university–industry–cooperative partnerships on entrepreneurship training for youth in marginalised communities. *Indonesian Journal of Community Engagement*, 2(1), 9–21. <https://doi.org/10.70895/ijce.v2i1.80>
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 231–274. <https://izlik.org/JA98FN96XR>
- Bastida, M., Pinto, L. H., Oliveira Blanco, A., & Cancelo, M. (2020). Women's entrepreneurship: Can cooperatives contribute to overcoming gender inequality? The Spanish first step toward equality. *Sustainability*, 12(6), 2478. <https://doi.org/10.3390/su12062478>
- Burbridge, M., & Morrison, G. M. (2021). A systematic literature review of partnership development at the university–industry–government nexus. *Sustainability*, 13(24), 13780. <https://doi.org/10.3390/su132413780>
- Cannon, M., & Thorpe, J. (2020). *Preston model: Community wealth generation and a local cooperative economy*. The Institute of Development Studies and Partner Organisations. <https://hdl.handle.net/20.500.12413/15219>
- Carayannis, EG ve Campbell, DF (2009). 'Mod 3' ve 'Dörtlü Sarmal': 21. yüzyıl fraktal inovasyon ekosistemine doğru. *Uluslararası teknoloji yönetimi dergisi*, 46 (3-4), 201-234.
- Charnley-Parry, I. M., Farrier, A., Dooris, M., Whitton, J., & Manley, J. (2024). Organisations and citizens building back better? Climate resilience, social justice and COVID-19 recovery in Preston, UK. *Sustainability*, 16(7), 3003. <https://doi.org/10.3390/su16073003>
- Çelik, F. (2019). Yerel kalkınmada üniversite–kalkınma ajansı iş birliği: Türkiye (İzmir) örneği. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 41–62. <https://izlik.org/JA34LG85DR>
- Etzkowitz, H., & Leydesdorff, L. (2000). The dynamics of innovation: from National Systems and “Mode 2” to a Triple Helix of university–industry–government relations. *Research policy*, 29(2), 109-123.
- Genç, A. (2024). *An analysis of local government and women's cooperative relations in Turkey: The case of Kadıköy Municipality and Potlaç Women's Cooperative* (Yüksek lisans tezi). Middle East Technical University.
- Gümüsoğlu, F. (2012). Kadınların toplumsal alanda güçlenmesine bir örnek: Yağlar Köyü tarımsal kalkınma kooperatifi. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 10. <https://izlik.org/JA67WW58AP>
- Hatay Valiliği. (2025, 24 Nisan). *Valiliğimizin himayelerinde 24–25 Nisan 2025 tarihlerinde kadın kooperatifleri çalıştay ve ürün tanıtım günleri gerçekleştirildi*. <https://www.hatay.gov.tr/valiligimizin-himayelerinde-24-25-nisan-2025-tarihlerinde-kadin-kooperatifleri-calistayi-ve-urun-tanitim-gunleri-gerceklestirildi>
- Kanyılmaz, E. P. (2010). Kooperatif birliklerinin küreyerelleşme sürecindeki önemi. *Üçüncü Sektör Kooperatifçilik*, 45(2), 15–33.
- Karayünlü, G. (2025). Büyükşehir belediyelerinin kadın kooperatiflerine yönelik destekleme faaliyetleri: Mersin Büyükşehir Belediyesi ve kadın kooperatifleri örneği. *Yüzüncü Yıl*

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 68, 34–50.
<https://doi.org/10.53568/yyusbed.1571058>

KEİG. (2018). *Kadın kooperatifleri kılavuzu*. KEİG Yayınları Dizisi.

Kurtege Sefer, B. (2024). Kırsal kalkınmada kadın emeği, sivil toplum kuruluşları ve kadın kooperatifleri. *Çalışma ve Toplum*, 1(80), 93–126. <https://doi.org/10.54752/ct.1421764>

Meister, T., Schmid, B., Seidl, I., & Klagge, B. (2020). How municipalities support energy cooperatives: Survey results from Germany and Switzerland. *Energy, Sustainability and Society*, 10, 18. <https://doi.org/10.1186/s13705-020-00248-3>

Müftüoğlu, H., & Aydos, V. (2001). *Türkiye'de kooperatifçilik: Türk konut kooperatifçiliğine alternatif bir model: Almanya*. İstanbul Ticaret Odası.

Ortuño, M., De los Ríos, I., & Sastre-Merino, S. (2022). The development of skills as a key factor of the cooperative system: Analysis of the cooperative of artisan women Tejemujeres-Gualaceo-Ecuador from the WWP model. *Sustainability*, 14(23), 16233. <https://doi.org/10.3390/su142316233>

Ostrom, E. (1990). *Governing the commons: The evolution of institutions for collective action*. Cambridge University Press.

Radko, N., Belitski, M., & Kalyuzhnova, Y. (2023). Conceptualising the entrepreneurial university: The stakeholder approach. *The Journal of Technology Transfer*, 48(3), 955–1044. <https://doi.org/10.1007/s10961-022-09926-0>

Şen, G., & Çolak, O. H. (2025). Balıkesir ilinde kadın girişimciliği: Bölgedeki kalkınma politikaları açısından bir değerlendirme. *Kent Akademisi*, 18(Uluslararası Girişimcilik Sosyal Bilimler Kongresi Özel Sayısı), 146–170. <https://doi.org/10.35674/kent.1769613>

Theeuwens, A., Duplat, V., Wickert, C., & Tjemkes, B. (2021). How do women overcome gender inequality by forming small-scale cooperatives? The case of the agricultural sector in Uganda. *Sustainability*, 13(4), 1797. <https://doi.org/10.3390/su13041797>

Ticaret Bakanlığı. (2024). *Kooperatif bülteni: Eylül 2024*. <https://esnafkoop.ticaret.gov.tr/data/670cc06f13b876dc68d93013/Kooperatif%20%20B%C3%BClteni%20Eyl%C3%BCl%202024.pdf>

Ticaret Bakanlığı. (2026). *Kooperatif veri bülteni: Ocak 2026*. <https://esnafkoop.ticaret.gov.tr/data/670cc06f13b876dc68d93013/Kooperatif%20B%C3%BClteni%202026%20Ocak.pdf>

Wagner, M., Schaltegger, S., Hansen, E. G., & Fichter, K. (2021). University-linked programmes for sustainable entrepreneurship and regional development: How, and with what impact? *Small Business Economics*, 56(3), 1141–1158. <https://doi.org/10.1007/s11187-019-00280-4>

Yalçın, A. Z. (2022). Yerel kalkınma bağlamında kooperatifler ve belediye etkileşimi. *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 1–20. <https://izlik.org/JA64CB46BW>

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. baskı). Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, P. D., & Şenkal, A. (2025). Kadın kooperatifleri ile ekonomik dönüşüm: Sorunlardan çözüme giden yol. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 60(1), 874–894. <https://doi.org/10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.25.03.2599>

EXTENDED ABSTRACT

Research Problem

Women's cooperatives are not only organizational models that contribute to economic development, but also important structures that promote gender equality and strengthen local development dynamics. Their sustainability becomes even more critical, particularly in fragile regions affected by disasters. In this context, the increasing vulnerability of women's cooperatives operating in Hatay in terms of sustainability due to the structural challenges emerging after the earthquake constituted the main motivation of this study.

The primary aim of this study is to develop an institutionally grounded, multi-stakeholder collaboration model that can strengthen the sustainability of women's cooperatives in Hatay.

Literature Review

Within this framework, the main stakeholders of the proposed collaboration model were identified as women's cooperatives, municipalities, and the university. In the existing literature, the sustainability of women's cooperatives has generally been examined from the perspective of economic continuity, focusing mainly on income generation, financing, and the continuity of production processes. However, studies that address sustainability through multiple dimensions such as institutional capacity, production infrastructure, market access, branding, and multi-stakeholder governance remain limited. Furthermore, research directly focusing on the collaboration of women's cooperatives with municipalities and universities and transforming these relationships into a sustainable institutional model is highly scarce. In this respect, the study seeks to fill an important gap in the literature by addressing the fundamental question of how the sustainability of women's cooperatives in Hatay can be reinforced through multi-actor collaboration mechanisms.

Methodology

The study adopted a qualitative research design. In order to explore participants' experiences, perceptions, and evaluations regarding collaboration processes in depth, semi-structured interview forms were used to conduct in-depth interviews. Within the scope of the research, interviews were conducted with a total of 30 participants, including 20 representatives of women's cooperatives, 4 representatives from Hatay Metropolitan Municipality, and 6 staff members from Hatay Mustafa Kemal University. For the analysis of the collected data, the content analysis method was employed. The processes of coding, theme generation, and interpretation were carried out using MAXQDA software. In this way, the data were systematically categorized, organized under meaningful themes, and interpreted comprehensively.

Findings

The findings reveal several structural problems that negatively affect the sustainability of women's cooperatives. Among the most prominent issues are the lack of institutional collaboration practices, difficulties in market access and sales, insufficient branding and value-added product development, the absence of permanent production spaces, limited financial knowledge, and deficiencies in logistics capacity. The most striking finding, however, is the weakness of collaboration capacity. Participants strongly emphasized that systematic collaborations with municipalities and universities are essential for the long-term sustainability of women's cooperatives. In addition, although the earthquake was not always explicitly stated by participants, it emerged as a determining factor that deepened many of the structural challenges identified in the findings.

Discussion

In terms of collaboration experiences, women's cooperatives were found to interact mostly with municipalities, particularly district municipalities. Municipalities provide significant support mechanisms such as allocating production spaces, supplying raw materials, and offering marketing and sales opportunities. In contrast, it was determined that women's cooperatives do not sufficiently benefit from the university's technical expertise, training support, consultancy services, product development opportunities, and laboratory analysis facilities. Existing collaborations were mostly found to be fragmented, short-term, and based on personal relations rather than institutional protocols. This clearly demonstrates the need for a more systematic and institutionalized structure in terms of sustainability.

Conclusions

Accordingly, the tripartite collaboration model of cooperative–municipality–university proposed in this study offers an original governance framework aimed at strengthening the sustainability of women's cooperatives. Within this model, municipalities are assigned roles related to local support mechanisms, the provision of physical production areas, and the establishment of marketing channels. Universities, on the other hand, are expected to contribute through training, technical consultancy, product standardization, laboratory analysis, and branding support. Women's cooperatives are expected to enhance their production capacity, accelerate their institutionalization processes, transform their products into value-added outputs, and establish sustainable sales networks. In this way, it becomes possible to ensure continuity in production and sales, increased visibility, and improve institutional resilience.

In conclusion, the study provides important field data and theoretical implications regarding the sustainability of women's cooperatives in the case of Hatay. It makes an original contribution by demonstrating the significance of supporting women's cooperatives through multi-stakeholder collaboration models, especially in post-disaster regions. Moreover, the proposed model offers an applicable framework for addressing the sustainability challenges of women's cooperatives operating in different regions. Future studies may contribute significantly by comparatively examining the multi-stakeholder collaboration experiences developed between women's cooperatives, municipalities, and universities in different geographical contexts, thereby testing the validity and effectiveness of the proposed model.

EK

NİTEL GÖRÜŞME SORULARI

1. Kadın Girişimi Kooperatifleri için oluşturulmuş Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

- Kooperatifinizin kuruluş süreci, özellikle amaç ve hedefleri hakkında bilgi verir misiniz?
- Kooperatifinizin üretim faaliyet alanları hakkında bilgi verir misiniz, bu süreçte kooperatifinizin sürdürülebilirliği açısından karşılaştığınız sorunlar/zorluklar nelerdir?
- Kooperatif olarak üniversitelerle yapmış olduğunuz iş birliği var mı, varsa bu iş birliği süreci sizlere ne gibi faydalar sağladı?
- Kooperatif olarak Hatay Büyükşehir Belediyesi ya da diğer belediyelerle herhangi bir iş birliği var mı? Ya da düşünülen iş birliği projesi var mı, varsa bu süreçten nasıl bir fayda beklentisi içerisindeyiz?
- Kooperatifinizin sürdürülebilirliği açısından yaşadığınız temel zorluklar nelerdir, iş birliği projeleri söz konusu zorlukların aşılması için önemli mi, bu konuda ne düşünüyorsunuz?

- f. Üniversiteler ve/ya belediyelerle nasıl bir iş birliği gerçekleştirilmesini öneriyorsunuz, bu süreçte beklentileriniz nelerdir?

2. Üniversiteler için oluşturulmuş Yarı yapılandırılmış Görüşme Soruları

- Üniversite ile kadın kooperatifleri arasında gerçekleştirilmiş iş birlikleri var mıdır?
- Eğer bir iş birliği varsa bu sürece ilişkin fayda ve zorluklardan söz eder misiniz?
- Üniversite olarak toplumsal hizmet projeleri kapsamında kadın kooperatifleri ile ilgili bir çalışma/etkinlik yapıldı mı?
- Üniversite olarak kadın kooperatiflerinin ihtiyaçlarını karşılamak noktasında ne gibi imkanlara sahipsiniz, bu imkanlar kooperatifler için kullanılıyor mu?
- Kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliği açısından üniversiteler nasıl bir katkı sunabilir?

3. Belediyeler için Oluşturulmuş Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

- Sizce belediyeler kooperatif yapıları desteklemeli midir, (bu soruyu belediye-kooperatif ilişkisine dair bildiğiniz iyi uygulamalar varsa o ekseninde cevaplayınız?)
- Belediye olarak kadın kooperatifleri ile iş birliği projeniz var mı, varsa bahseder misiniz?
- Özellikle Belediye-Kooperatif-Üniversite üçlü iş birliğine dayalı yürüttüğünüz ya da planladığınız proje var mı? Varsa bu sürecin sağladığı fayda ve zorluklardan söz eder misiniz?
- Belediyeler kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliği için etkili hangi politikaları hayata geçirebilir?